

SEUTUISTUMISEN UUSIA NÄKÖALOJA
KESKI-SUOMESSA

Perttu Vartiainen
Pertti Saarelainen

Alue- ja kuntatutkimuskeskus
Joensuun yliopisto

TIIVISTELMÄ

Perttu Vartiainen, Pertti Saarelainen

SEUTUISTUMISEN UUSIA NÄKÖALOJA KESKI-SUOMESSA

Rahoittaja/tilaaja: Keski-Suomen liitto (raportti on julkaistu myös Keski-Suomen liiton sarjassa B119/2002)

SPATIA – Alue- ja kuntatutkimuskeskus
Karjalan tutkimuslaitos, Joensuun yliopisto
Huhtikuu 2002
ISBN 952-458-183-3

Avainsanat: Seutuistuminen, seutuyhteistyö, seutukunta, Keski-Suomi

Käsillä oleva selvitys päivittää Perttu Vartiaisen vuonna 1992 tekemän tutkimuksen *Seutuistumisen näköalat Suomessa* tulokset.

Työn tarkoituksena on selvittää Keski-Suomen seutuyhteistyön nykytilaa ja tulevia haasteita. Raportissa tarkastellaan Keski-Suomen kehityskuvaa viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana, tutkitaan seutukuntien elinvoimaisuutta nyt ja tulevaisuudessa uusimpien ennusteiden sekä seutujen kehittyneisyys- ja kilpailukykytutkimusten valossa, tarkennetaan Keski-Suomen seudullisia aluejakoja toiminnallisesta ja hallinnollisesta näkökulmasta, tarkastellaan alueellisen kunta- ja seutuyhteistyön nykytilaa ja suunnitelmia, hahmotetaan seutuistumista työssäkäyntitietojen ja asiointikäyttämisen perusteella ja analysoidaan seutuistumiskehitystä ja seudullisen yhteistyön kehittämistarpeita.

SISÄLLYS

ESIPUHE (Keski-Suomen liiton julkaisuun B119/2002)	1
1. JOHDANTO	2
1.1 Selvityksen tausta	2
1.2 Selvityksen tarkoitus ja toteutus	3
2. SEUTUKUNTIEN TAUSTATARKASTELU.....	4
2.1 Seutukuntien kehityskuva 1990-luvun alun jälkeen.....	4
2.2 Seutukuntien elinvoimaisuus tänään ja lähitulevaisuudessa	7
3. SEUDULLISET ALUEJAOT 1990-LUVULLA	9
3.1 Toiminnallinen aluejako ja kuntien yhteistyö	9
3.2 Valtionhallinnon ja aluepolitiikan aluejaot.....	15
4. SEUTUKUNTAJAKOJEN JA SEUDULLISEN YHTEISTYÖN KEHITTÄMISNÄKYMÄT JA TARPEET.....	17
LÄHTEET	22
Liite 1. Väestökehitys alueittain v. 1990-2001	23
Liite 2. Työpaikat alueittain v. 1990-2000	24
Liite 3. Väestön ikärakenne v. 2000	25
Liite 4. Väestöennuste alueittain vuoteen 2030.....	26
Liite 5. Ostosuskollisuus % ja ketjuihin kuuluvat erikoiskaupat (kpl).....	27

ESIPUHE (Keski-Suomen liiton julkaisuun B119/2002)

Seutuistumisen ideaa, seutuja kehittämisen alueellisena perustana ja yhdyskunnan toimintapiirinä, ryhdyttiin Keski-Suomessa selvittämään 1990-luvun alussa. Dosentti Perttu Vartiainen tutkimus *Seutuistumisen näköalat Keski-Suomessa* (1992) oli merkittävä keskustelun ja kehittämistyön käynnistäjä. Tutkimuksessa analysoitiin Keski-Suomen yhdyskuntarakennetta seudullisuuden näkökulmasta ja siinä hahmotettiin Keski-Suomen strategiset seututyypit. Jyvässeutu nähtiin Keski-Suomen kehityksen eräänlaiseksi käynnistysmoottoriksi ja muiden seutujen kehitysmahdollisuuksien nähtiin monella tapaa riippuvan maakunnan keskuksen valinnoista ja menestyksestä. Tapahtunut kehitys osoittaa, että Jyväskylän seutukunnalla on Perttu Vartiainen esille nostama seutuistumisen idea ymmärretty. Ymmärtämisen seurannut määrätietoinen kehittämistyö lienee yksi perusta Jyväskylän seudun nousemisessa yhdeksi Suomen todellisista kasvukeskuksista.

Seudut ovat alueellisen kehittämisen ja kuntien yhteistyön yksi, mutta ei suinkaan ainut, perusta. Vuonna 1994 käynnistyneen uuden aluepolitiikan myötä seutujen asema ja seudullinen toimintatapa tietyllä tapaa virallistuivat, kun sisäasiainministeriö vahvisti valtakunnallisen seutukuntajaon. Keski-Suomessa oli seutuyhteistyötä lähdetty kokeilemaan jo tätä ennen käynnistämällä yhteistyötä useilla seutukunnilla. Elinkeinopoliittinen yhteistyö vauhdittui Jyväskylän seudun kehittämissyhtiön perustamisen myötä. Seudullisen toimintatavan kehittäminen ei kuitenkaan, useista eri syistä johtuen, kehittynyt sillä tavoin kuin oli ehkä kuviteltu. Yhdyskuntarakenteen perustoissa tapahtui taloudelliseen kehitykseen liittyviä nopeita muutoksia, jotka saivat aikaan tarpeen arvioida seudullisuuden ideaa uudelleen tapahtuneen kehityksen ja monella tapaa muuttuneen tilanteen pohjalta.

Keski-Suomen liitto tilasi seutuistumistutkimuksen päivityksen Joensuun yliopistossa toimivalta SPATIA Alue- ja kuntatutkimuskeskukselta. Tutkimuksen tekijöiksi tulivat vuoden 1992 tutkimuksen tekijä professori, Joensuun yliopiston rehtori Perttu Vartiainen sekä yhteiskuntatieteiden maisteri Pertti Saarelainen. Pertti Saarelainen on kerännyt ja käsitellyt tutkimuksen aineiston ja kirjoittanut lukujen 1-3 pohjatekstit. Perttu Vartiainen on kirjoittanut tutkimuksen johtopäätösluvun 4. Keski-Suomen liiton ATK-piirtäjä Tuula Niemistö on taittanut julkaisun, viimeistellyt kartat ja suunnitellut tutkimuksen kannen.

Seutuistumisen uusia näköaloja kartoittava tutkimus on osa Keski-Suomen liitossa vuonna 2002 meneillään olevaa maakuntasuunnitelman laatimisen prosessia. Perttu Vartiainen kirjoittamassa tutkimuksen johtopäätösluvussa on tiiviissä muodossa esitetty erittäin keskeisiä näkökulmia seudullisesta ja muustakin alueelliselta pohjalta lähtevästä yhteistyöstä. Tarkastelu antaa aineksia maakuntasuunnitelman alue- ja yhdyskuntarakennetarkasteluille sekä alueellisen kehittämisen muillekin ajankohtaisille pohdinnoille.

Jyväskylässä 31.5.2002

Mikko Kankainen, Keski-Suomen liiton tutkimusjohtaja

1. JOHDANTO

1.1 Selvityksen tausta

Tämän selvityksen¹ tarkoituksena on päivittää Perttu Vartiainen Keski-Suomen Liitolle kymmenen vuotta takaperin tekemän tutkimuksen *Seutuistumisen näköalat Keski-Suomessa* (Vartiainen 1992) tuloksia. Seutu käsitteellistyi tutkimuksessa keskeisenä kansalaisten, yritysten ja yhteiskunnallisten organisaatioiden päivittäisen toiminnan piirinä: työssäkäyntialueena, asuntomarkkina-alueena, palvelusten hankinta- ja tuottamisalueena, innovaatioympäristönä jne. Seutuistumisella kapeammassa merkityksessä tarkoitettiin kaupunkiseutujen kasvua kansallisen yhdyskuntajärjestelmän eräänlaisina solmukohtina. Laajemmassa mielessä seutuistumisella tarkoitettiin seudullisten kokonaisuuksien nousemista kaupungin ja maaseudun, sekä vastaavasti kaupunki- ja maaseutukuntien, eron sijalle koko yhdyskuntajärjestelmämme perustaksi ja paikallisen hallinnan keskeiseksi areenaksi. (Emt., 7-8)

Tässä työssä pääpaino on seudullisen hallinnan eli seudullisten aluejakojen ja seutuyhteistyön kehitysnäkymien tarkastelussa, mille taustaa antaa tiivis maakunnan yhdyskuntajärjestelmässä tapahtuneiden muutosten tarkastelu.

Taustalla oleva tutkimus tehtiin ajankohtana, jolloin seutuistuminen oli vielä varsin tuore käsite niin tutkimuksen kuin alue- ja kuntapolitiikankin piirissä. Valmistella oli tuolloin sitemmin ohjelma- ja osaamisperusteiseksi aluekehittämiseksi nimetty valtakunnallisen aluepolitiikan uudistus, jonka yhtenä käytännön muotona on ollut seudullinen toimintatapa ja jonka tarpeisiin on kehitetty myös valtakunnallinen seutukuntajako. Jo pari vuotta aiemmin Sisäasiainministeriö oli käynnistänyt keskustusten kehittämistyön, jonka kohdealueiksi muotoutuivat keskusseudut. Myös kunnalliset keskusjärjestöt kehittivät tahoillaan mm. seudullisen kuntayhteistyön ja kehittämisyhtiöiden ideoita.

Tutkimuksen tietoaieisto päättyi 1980- ja 1990-lukujen vaihteen tilanteeseen. Valtakunnallisestikin tarkasteltuna Jyväskylän seutu muodosti jo tuolloin merkittävän kasvukeskittymän. Seudun sisäinen kehityskuva oli hajautuva. Jämsän ja Äänekosken seutujen kehitys taas oli monista muista teollisista pikkukaupungeista poiketen positiivista; Äänekoskella oli jo tunnistettavissa nousevan elektroniikkateollisuuden kasvuvaiikutuksia. Muiden seutukuntien kehitystä leimasi lievä negatiivinen kehityskulku, mutta sitäkin värittäi kuntakohtainen ja vuosittainen vaihtelu.

Tutkimuksen valmistuessa Suomi oli sukeltamassa yhä syvempään lamaan. Voimakas lamakausi aiheutti paitsi työpaikkamäärien laskua ja työttömyyden lisääntymistä, myös kiivaimman muuttoaallon taantumisen. Vastaavasti lamaa seuranneen nousukauden seurauksena muuttoliike ohjautui yhä selvemmin suuriin yliopistokaupunkeihin. Myös paineet alueellisten kehittämistoimenpiteiden suuntaamisesta ”kasvukeskuksiin” voimistuivat kasvualojen ollessa teknologiapainotteisia ja sijaintivaatimuksiltaan keskushakuisia. Yhdeksänkymmentäluvun lopussa maassamme nähtiinkin voimakkaan teknologisen kehittymisen leimaama taloudellisen kasvun ja alueellisen keskittymisen vaihe. Keski-Suomen kannalta merkittävää on Jyväskylän seudun nouseminen yhdeksi valtakunnallisesti merkittäväksi muuttovoittoalueeksi ja teknologiakeskittymäksi.

1990-luvun kuluessa kuntayhteistyön tarve on korostunut entisestään. Uudelle alue- ja kuntapolitiikalle tyypillisten kehittämishankkeiden luominen edellyttää yhä enemmän yhteistyötä omien resurssien ollessa rajallisia. Kasvavilla alueilla yhteistyöhön pakottavat

¹ Vastuullinen johto ja tekstin viimeistely pffessori Perttu Vartiainen, aineiston keruu ja käsittely sekä lukujen 1-3 pohjatekstöt YTM Pertti Saarelainen, kartat Ph.D. Jaakko Suvantola

kehittämisinvestointien laajuus ja infrastruktuurin, suunnittelun ja rakentamisen ylikunnallisuus, sekä yleinen pyrkimys kustannussäästöjen saavuttamiseen mm. palveluita ulkoistamalla ja yhtiöittämällä. Taantuvilla alueilla kuntayhteistyötä edellyttää jo peruspalveluiden järjestäminen, mutta niissä yhteistyön edellytykset ovat usein heikommalla tasolla sekä vähäisten resurssien että pitkien välimatkojen vuoksi.

Vuime vuosien alue- ja kuntapoliittista keskustelua on sävyttänyt huoli syvenevästä alueellisesta eriarvoisuudesta ja yritys laajentaa kansallisen aluepolitiikan keinovalikoimaa. Seutuistumisen idea on keskeisenä lähtökohtana myös kansallisen aluepolitiikan uusimmissa hankkeissa, erityisesti aluekeskusohjelmassa ja seutukuntien tukihankkeissa.

Kuva 1. Keski-Suomen seutukunta- ja kuntajako 2001

1.2 Selvityksen tarkoitus ja toteutus

Tässä työssä on tarkoitus selvittää Keski-Suomen seutuyhteistyön nykytilaa ja tulevia haasteita. Työn toisessa luvussa tarkastellaan Keski-Suomen kehityskuvaa 1990-luvulla ja vuosituhaten taitteessa. Alueyksikköinä ovat seutukunnat, joita tarpeen mukaan täsmennetään kuntakohtaisilla tiedoilla. Seutukuntajako on vuoden 2001 tilanteen mukainen ellei muuta mainita. Myös kehitystä kuvaavat aikasarjat on muunneltu uusimman aluejaon mukaiseksi. Tilastollisen muutosanalyysin lisäksi tutkitaan seutukuntien elinvoimaisuutta nyt ja tulevaisuudessa uusimpien ennusteiden sekä seutujen kehittyneisyys- ja kilpailukykytutkimuksen valossa.

Kolmannessa luvussa tarkennetaan Keski-Suomen seudullisia aluejakoja toiminnallisesta ja hallinnollisesta näkökulmasta. Erilaisten aluejakojen selvittämisen lisäksi tarkastellaan alueellisen kunta- ja seutuyhteistyön nykytilaa ja suunnitelmia. Seutuistumiskehitystä pyritään hahmottamaan myös työssäkäyntitietoja ja asiointikäyttäytymistä tutkimalla.

Työn viimeisessä luvussa analysoidaan alkuosan erillisanalyysiin pohjautuen seutuistumiskehitystä ja seudullisen yhteistyön kehittämistarpeita. Tällöin arvioidaan nykyisten aluejakojen yhteensopivuutta ja toiminnallisuutta sekä seutujen elinvoimaisuutta.

2. SEUTUKUNTIEN TAUSTATARKASTELU

2.1 Seutukuntien kehityskuva 1990-luvun alun jälkeen

Taulukossa 1 on tarkasteltu seutukunnittaista väestökehitystä vuosina 1990, 1995 ja 2001 (vuoden lopun tilanteen mukaisesti). Vuoden 2001 luku perustuu ennakkotietoihin. Aluejako on muunnettu takautuvasti vuoden 2001 tilannetta vastaavaksi. Kuntakohtaiset ja vuosittaiset tiedot sisältävä taulukko on liitteenä 1.

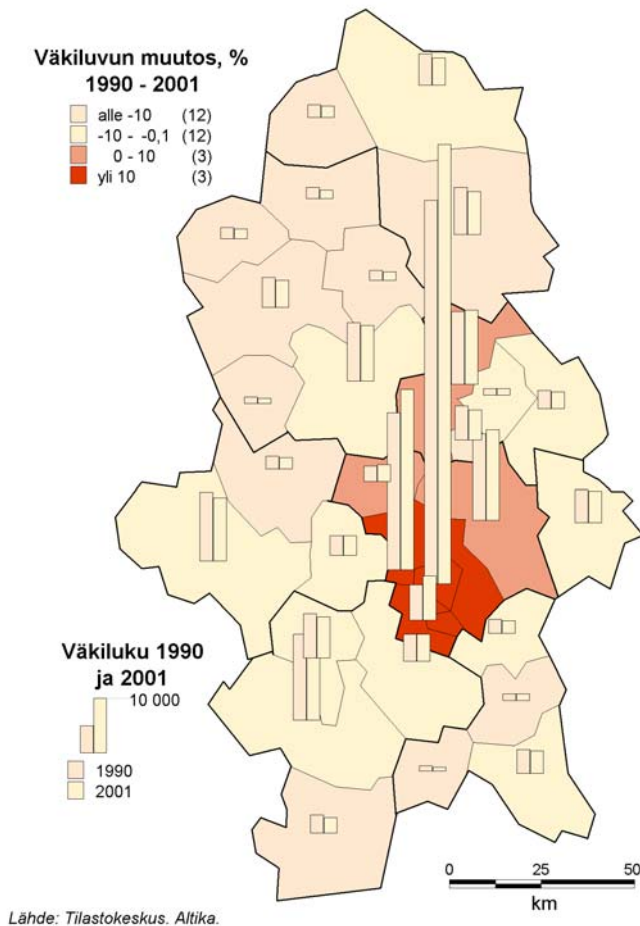
Taulukko 1. Väkiluvut vuosina 1990, 1995 ja 2001e, sekä muutos 1990-2001e

	1990	1995	2001e	Muutos 1990-2001e	Muutos % 1990-2001e
Keski-Suomi	255948	261117	264717	8769	3,4
Koko maa	4998478	5116826	5194671	196193	3,9
SEUTUKUNNAT					
Jyväskylän seutukunta	124067	131168	141371	17304	13,9
Kaakkoisen Keski-Suomen sk	15670	15374	14381	-1289	-8,2
Keuruun seutukunta	18859	18394	17578	-1281	-6,8
Jämsän seutukunta	32539	32434	31089	-1450	-4,5
Äänekosken seutukunta	24556	24517	23744	-812	-3,3
Saarijärven seutukunta	23581	23061	21557	-2024	-8,6
Viitasaaren seutukunta	16676	16169	14997	-1679	-10,1
	255948	261117	264717	8769	3,4

Lähde: Tilastokeskus

Maakunnan väestökehitys on ollut voimakkaan kaksijakoista: Jyväskylän seutu kasvaa, muualla taas väki on vähentynyt. Tämä kaksijakoisuus on jyrkentynyt selvästi 1990-luvun ja lamavuosien tilanteeseen verrattuna. Seutukunnista ainoastaan Jyväskylän seutukunta on kasvanut (17304 henkilöä). Jyväskylän kaupungin osuus tarkastelujakson kasvusta on ollut 10285 henkilöä. Suhteellisesti tarkasteltuna Jyväskylän seutukuntaan kuuluvan Muuramen kasvu on ollut voimakkainta; 1678 henkilön lisäys antaa kasvuprosentiksi 25,5. Seutuistumiskehityksen kannalta merkittävää on Jyväskylän seudullisen kasvun painopisteen pysyminen seudun ydinalueella, kun seudulliseen kasvuun 1980-luvulla liittyi tyypillisesti yhdyskuntarakenteen voimakas hajautuminen. Seudun uudempi kehityskuva voi heijastaa yhtäältä keskuskunnan onnistunutta asunto- ja maankäytön politiikkaa ja toisaalta muuttovoiton painottumista yksinasuviin tai vasta perheen perustamisvaiheessa oleviin nuoriin.

Jyväskylän seutukunnan kuntien ulkopuolelta vain Äänekosken väestömäärä on lisääntynyt tarkastelujakson aikana ja Petäjäveden säilynyt lähes samana. Muissa seutukunnissa ja kunnissa kehitys on ollut negatiivista. Yksittäisistä kunnista suurimmat prosentuaaliset menettäjät ovat Kivijärvi (21,7) ja Luhanka (21,3). (ks. kuva 2)

Kuva 2. Keski-Suomen väkiluvun muutos 1990-2001e

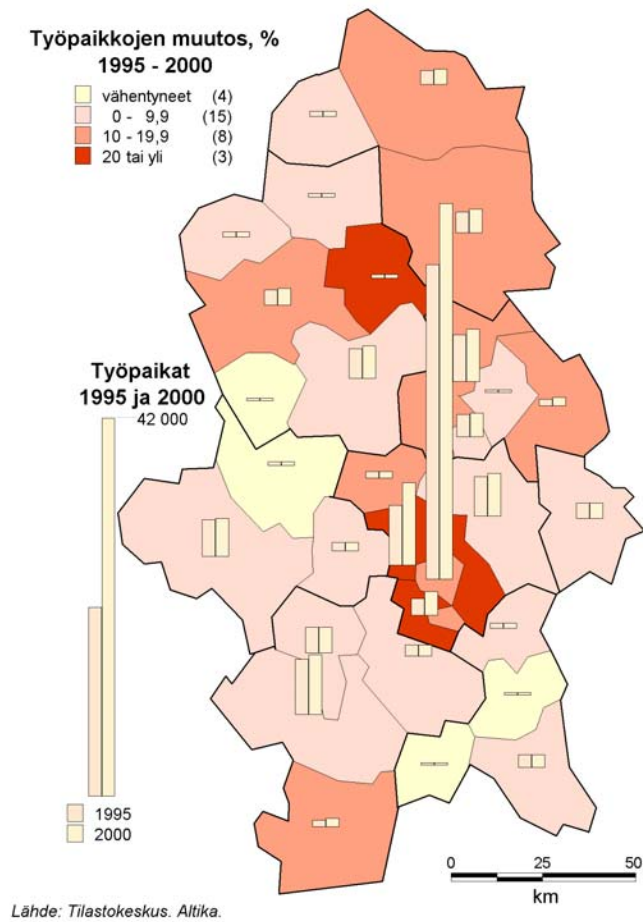
Työpaikkakehitystä tarkasteltaessa näkyy tarkastelujaksolle (1990-2000e) sattunut laman vaikutus selkeästi. Työpaikkamäärät laskivat kaikissa seutukunnissa tarkastelujaksolla 1990-1995. Vuosina 1995-2000 työpaikkamäärät puolestaan kasvoivat kaikissa seutukunnissa. Voimakkainta kasvu oli määrällisesti ja suhteellisesti Jyväskylän seutukunnassa (21,8%), mikä osaltaan vahvistaa kuvaa maakunnan kaksijakoisesta kehityskuvasta. Suhteellisen voimakasta kasvu oli myös Äänekosken seutukunnassa (10,9%) ja Viitasaaren seutukunnassa (10,4). Viitasaarella kasvu ei kuitenkaan lähimainkaan korvannut laman aikaisia työpaikkojen menetyksiä.

Taulukko 2. Työpaikat vuosina 1990, 1995 ja 2000e, sekä muutokset 1990-2000e ja 1995-2000e

	1990	1995	2000e	Muutos 1990-2000e	Muutos 1995-2000e	Muutos % 1995-2000e
13 Keski-Suomen maakunta	109145	89924	103543	-5602	13619	15,1
SEUTUKUNNAT						
131 Jyväskylän seutukunta	58592	48653	59279	687	10626	21,8
132 Kaakkoisen Keski-Suomen sk	5606	4393	4456	-1150	63	1,4
133 Keuruun seutukunta	7061	5575	5838	-1223	263	4,7
134 Jämsän seutukunta	12586	11020	11624	-962	604	5,5
135 Äänekosken seutukunta	10382	8885	9854	-528	969	10,9
136 Saarijärven seutukunta	8741	6840	7460	-1281	620	9,1
137 Viitasaaren seutukunta	6177	4558	5032	-1145	474	10,4

Lähde: Tilastokeskus

Suurinta työpaikkamäärien kasvu kunnittain tarkasteltaessa ajanjaksolla 1995-2000 on ollut Jyväskylässä 6828 (19,6%) ja Jyväskylän maalaiskunnassa 2556 (38,5%). Suhteellisessa tarkastelussa esiin nousevat myös Jyväskylän kupeessa kasvava Muurame 40,4%, ja Kannonkoski 28,8%. (ks. kuva 3) Kannonkoski poikkeaa edukseen muista Jyväskylän seudun ulkopuolisista kunnista viimeisen neljän vuoden kasvun ansiosta. Liitetaulukossa 2 on esitetty vuosittaiset työpaikkamäärät 1990-2000e sekä kunnittain että seutukunnittain.

Kuva 3. Keski-Suomen työpaikkamäärien muutos 1995-2000e

Maakunnan kaksijakoisuus paljastuu myös tarkasteltaessa vuoden 1999/2000 ikärakennetta, työttömyysastetta ja huoltosuhdetta. Tosin erot ovat osittain vähäisempiä kuin mitä väestö- ja työpaikkakehitys antaisi olettaa. Vanhimpia ikäluokkia on eniten Kaakkoisen Keski-Suomen alueella. Nuoria ja työkäisiä taas on eniten Jyväskylän ja Äänekosken seutukunnissa. Tarkempi kuntakohtainen tarkastelu osoittaa vanhimman ikäluokan osuuden olevan suurinta Kuhmoisen, Luhangan, Joutsan ja Leivonmäen kunnissa sekä Multialla, Pylkönmäellä ja Kannonkoskella. Luhangan prosentti 31,1 on korkein Suomessa. Jyväskylässä, Jyväskylän maalaiskunnassa ja Muuramessa vanhusten osuus on vähäisin. Seutukuntakohtaiset ja kuntakohtaiset tiedot sisältävä taulukko on liitteenä 3.

Taulukko 3. Ikärakenne 2000, työttömyysaste ja huoltosuhde 1999*

	Ikärakenne 2000						Työttömyysaste 1999*	Huoltosuhde 1999*	
	0-14	%	15-64	%	65-	%			
Keski-Suomi	263886	47546	18	175072	66,3	41268	15,6	19,4	1,6
SEUTUKUNNAT									
Jyväskylän sk	139242	25857	18,57	96251	69,12	17134	12,31	17,3	1,5
Jämsän sk	31250	5412	17,32	19890	63,65	5948	19,03	17,8	1,7
Kaakkoisen K-S sk	14499	2343	16,16	8912	61,47	3244	22,37	17,6	2
Keuruun sk	17803	3024	16,99	11125	62,49	3654	20,52	17,9	1,8
Saarijärven sk	21905	3837	17,52	13678	62,44	4390	20,04	18,2	2
Viitasaaren sk	15257	2720	17,83	9507	62,31	3030	19,86	19,3	2
Äänekosken sk	23930	4353	18,19	15709	65,65	3868	16,16	18,1	1,6

*Seutukunnittaiset työttömyysaste- ja huoltosuhtetiedot vanhalla seutukuntajaolla

Lähde: Tilastokeskus

Seutukuntakohtaisesti työttömyyden alueellinen variaatio on jopa yllättävän pientä, vaikka ääripäinä ovatkin Jyväskylän ja Viitasaaren seutukunnat. Kunnittaisessa tarkastelussa (viitevuotena 2000) työttömyysaste oli korkein Kivijärvellä (27,2%), Pylkönmäellä (24,1%) ja Hankasalmella (23,5%). Alhaisin työttömyysaste oli Muuramessa (14,5) ja Jyväskylän maalaiskunnassa (17,0%). Jyväskylän kaupungin työttömyysaste oli vuonna 2000 vielä 20,5 %.

Huoltosuhde kertoo työvoiman ulkopuolella olevien ja työttömien määrän yhtä työllistä kohti. Siten suuri vanhusten, työttömien ja lasten määrä vaikuttaa nostavasti huoltosuhteluukuun. Variaatio on suurempaa kuin työttömyydessä ja se heijastelee Jyväskylän ja maakunnan reunaosien välistä eroa. Korkeimmat luvut (2,6) löytyvät kunnittaisessa tarkastelussa Kivijärveltä ja Pylkönmäeltä, alhaisimmat Muuramesta (1,3) ja Jyväskylän maalaiskunnasta (1,4).

2.2 Seutukuntien elinvoimaisuus tänään ja lähitulevaisuudessa

Tilastokeskuksen väestöennusteen 2000-2030 mukaan Jyväskylän seutukunta jatkaa suhteellisen voimakasta kasvuaan. Muissa seutukunnissa kehitys on selvästi negatiivista. Myös maakunnan väkiluku vähenee tarkastelujakson loppupuolella. Vähentäminen on voimakkainta absoluuttisesti Saarijärven seutukunnassa ja suhteellisesti Viitasaaren seutukunnassa. Ennustetta tarkasteltaessa on muistettava, että se perustuu nykytilanteesta ja lähivuosien kehityksestä tehtyyn arvioon. Aikaisemmasta kokemuksesta tiedetään, että erityisesti muuttoliike ja osittain myös syntyvyys ovat olleet vaikeasti ennustettavia.

Taulukko 4. Väestöennuste alueittain vuoteen 2030

	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030	Muutos 2000-2030	Muutos % 2000-2030
	Keski-Suomi	263886	265279	265389	264812	263443	261090	257426	-6460
Jyväskylän seutukunta	139242	144436	147859	150115	151144	151063	149963	10721	7,7
Kaakkoisen K-S sk	14499	13969	13523	13173	12917	12686	12407	-2092	-14,4
Keuruun seutukunta	17803	17355	16965	16622	16332	16067	15751	-2052	-11,5
Jämsän seutukunta	31250	30536	29936	29421	28963	28495	27924	-3326	-10,6
Äänekosken seutukunta	23930	23629	23328	23029	22711	22339	21887	-2043	-8,5
Saarijärven seutukunta	21905	20878	19989	19253	18672	18168	17649	-4256	-19,4
Viitasaaren seutukunta	15257	14476	13789	13199	12704	12272	11845	-3412	-22,4

Lähde: Tilastokeskus

Kun tarkastellaan ennusteen mukaista kunnittaista kehitystä, niin Jyväskylä, Jyväskylän maalaiskunta ja Muurame ovat voimakkaasti kasvavia kuntia. Näistä Muurame kasvaa

prosentuaalisesti eniten (28,5%) Jyväskylän kasvun jäädessä suhteellisesti tarkasteltuna alhaiseksi (4,8%). Ennusteen mukaan Jyväskylän väkiluku itse asiassa vähenee tarkastelujakson lopussa. Edellisten lisäksi lievästi kasvavia kuntia ovat Uurainen ja Laukaa eli näin jakolinjaksi muotoutuu selvästi Jyväskylän seutu vs. muu maakunta. Suurimpia menettäjiä olisivat Luhanka (32,7%), Kyyjärvi (30,1) ja Kinnula (28,8%). Liitteessä 4 on esitetty alueittainen väestöennuste vuoteen 2030 seutukunnittain ja kunnittain.

Viimeaikaisesta tutkimuksesta löytyy useita tutkimuksia, joissa alueellista kehitystä on tutkittu tyypittelemällä alueita sekä määrittelemällä niille erilaisia kehittyneisyys- ja kilpailukykyindeksejä (esim. Huovari et.al., 2001; Niemi 2001; Antikainen 2001). Näissä tutkimuksissa on käytetty vanhaa seutukuntajakoa. Niemi (2002) on koonnut näiden tutkimusten ja yksittäisten tilastollisten muuttujien pohjalta yhteen seutukuntien menestystä kuvaavia mittareita. Mittarit koostuvat neljästä pääryhmästä perustuen kuuteentoista yksittäiseen mittariin. Hän on laskenut niiden pohjalta koemielessä myös yhden synteettisen mittaluvun (taulukko 5).

Seutukuntien menestysmittareiden synteettisessä mittaluvussa on kysymys paremmuusjärjestyksien sijaintien keskiarvosta. Keski-Suomen seutukunnista parhaiten sijoittuu Jyväskylän seutukunta kahdeksanneksi keskiarvolla 18 ja huonoiten Kaakkoisen Keski-Suomen seutukunta sijalle 79 keskiarvolla 69.

Keski-Suomen seutukunnista Jyväskylän seutukunta on menestynyt hyvin monissa tutkimuksellisissa että useiden muuttujien yhdistelyyn perustuvissa vertailuissa. Niemen (2001) BVT-indikaattoritarkastelussa² aikavälillä 1995-1999 Jyväskylä sijoittuu kahdeksanneksi. Muista Keski-Suomen seutukunnista Äänekosken sijoitus (21.) on paras ja Kaakkoisen Keski-Suomen heikoin (sijoitus 79.).

Huovarin (et.al., 2001) tutkimuksessa on tutkittu puolestaan seutukuntien kilpailukykyä. Kilpailukykyyn tekijät on jaettu neljään ryhmään: inhimillinen pääoma, innovatiivisuus, keskittyminen ja saavutettavuus. Nämä koostuvat edelleen useammasta mittarista. Tuloksena on saatu kilpailukykyindeksi (koko maa saa arvon 100). Jyväskylän seutukunta sijoittuu jälleen parhaiten, yli sadan arvolla, eli sijalle 5. Toiseksi paras on jälleen Äänekoski (18.). Heikoimmin sijoittuu Kaakkoisen Keski-Suomen seutu sijoituksella 78.

Taulukko 5. Keski-Suomen maakuntien sijoitukset menestys- ja kilpailukykytutkimuksissa

	Niemi 2001	Niemi 2002	Huovari et.al. 2001
Jyväskylän seutukunta	8	8	5
Kaakkoisen K-S seutukunta	79	79	78
Keuruun seutukunta	54	57	66
Jämsän seutukunta	31	24	36
Äänekosken seutukunta	21	13	18
Saarijärven seutukunta	25	59	63
Viitasaaren seutukunta	35	64	76

Sijoitusten samankaltaisuus on silmiinpistävää etenkin molemmissa ääripäissä. Myös Jämsä ja Keuruu sijoittuvat melko tasaisesti kaikilla kolmella ulottuvuudella. Sen sijaan maakunnan pohjoisosan kahden seutukunnan kohdalla variaatio on merkittävämpää. Sekä Saarijärvi että Viitasaari sijoittuvat suhteellisen hyvin BTV-indikaattoritarkastelussa, mihin syynä on suhteellisen

² Indikaattorissa tarkastellaan kolmen muuttujan (Bruttokansantuote, Työpaikat, Väestö) suhteellista poikkeamaa koko maan kehityksestä. Seutukuntien sijoitukset poikkeavat hieman Niemen (2002) laajemmasta vertailussa ao. indikaattorista esitetyistä tiedoista. Yhtenä syynä on Ahvenanmaan puuttuminen vertailusta.

hyvä aluetuotteen kasvu ja työpaikkojen lisäys. Koko maan vertailussa Keski-Suomen seutukunnat ovatkin maakunnan kaakkoisosaa lukuun ottamatta menestyneet verrattain hyvin näillä kahdella taloudellista kehitystä kuvaavalla mittarilla, kun taas väestökehityksessä maakunnan reunaosien kehitys on ollut selvästi heikompa.

Toisaalta myöskään maakunnan paremmin menestyneiden seutukuntien kehityskuva ei ole ristiriidaton. Perinteisesti on totuttu ajattelemaan, että työpaikkamäärän kasvu seuraa taloudellista kasvua. Työpaikkamäärän kasvun ajatellaan puolestaan vähentävän työttömyyttä ja lisäävän tulomuuttoa ja väestönkasvua (Vartiainen 2001). Jyväskylän seudulla työttömyys on kuitenkin hyvästä talous- ja väestökehityksestä huolimatta säilynyt varsin korkealla tasolla. Seudun muuttovoittoa selittänee taas osittain seudun opiskelijoiden määrän nopea nousu, ei pelkästään tuotannollisten työpaikkojen lisääntyminen. Toisaalta vaikka työpaikkamäärien kasvu näyttääkin liittyvän yleisemminkin kasvuindikaattoreihin, voi tuotannon tehostamisella ja jalostusarvon kasvulla olla merkitystä alueellisesti ilman työpaikkamäärän kasvuakin. Tämä näkyy joillakin seutukunnilla vahvana BKT- kehityksenä ilman suurempaa työpaikkamäärän, saati väestön kasvua tai työttömyyden alenemista.

Maakunnan keskusseudun tilanne ja tulevaisuus näyttää näillä indikaattoreilla tarkasteltaessa suhteellisen valoisalta. Lisäksi Jyväskylä mielletään erilaisten kyselytutkimusten mukaan hyväksi asuinpaikaksi. Oleellista kuitenkin on, miten hyvin jatkossa valmistuvat korkea-asteen opiskelijat työllistyvät alueella. Tähän vaikuttavat oleellisesti mm. IT-alan tulevat kehitysnäkymät ja yleisemmin seudun kyky luoda itselleen vahva ja omaleimainen korkean teknologian kasvuprofiili. Nopea kasvu on aiheuttanut myös ongelmia, jotka rasittavat erityisesti seudun keskuskuntaa, jonka samalla tulisi olla sen kasvuveturi. Infrastruktuuriin ja palveluihin on jouduttu panostamaan paljon. Jyväskylän velkataakka on kasvanut siten, että se alkaa olla isompien kaupunkien sarjassa velkaisimpien joukossa. Kuten edellä on todettu, myöskään kysyntä ja tarjonta eivät kohta kovin hyvin työmarkkinoilla. Tähän haasteeseen on pyritty vastaamaan mm. koulutustarvekartoituksella. Kaavoituksella taas tulisi luoda riittävät hyvätasoiset asuinalueet. Asuinalueiden sosiaalinen eriytyminen siirtää helposti vakavaraista väestöä kaupungista naapurikuntien puolelle. Tällaisen kehityksen vaikutukset verotuloihin voivat olla hyvin merkityksellisiä.

3. SEUDULLISET ALUEJAOT 1990-LUVULLA

Keski-Suomen maakunnan seutukunta- ja kuntajako on esitetty kuvassa 1. Viimeisimpinä muutoksina tapahtuivat Kuoreveden kunnan liittyminen maakunnan ulkopuolelta Jämsään ja samalla Jämsän seutukuntaan sekä Uuraisten siirtyminen Keuruun seutukunnasta Jyväskylän seutukuntaan. Valtionhallinnon puolella erityisen merkityksellinen on kihlakuntajako, jonka valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaan tulisi olla perustana myös muille valtion paikallisille aluejaoille. Kihlakuntien lukumäärä on pudonnut maakunnassa viiteen.

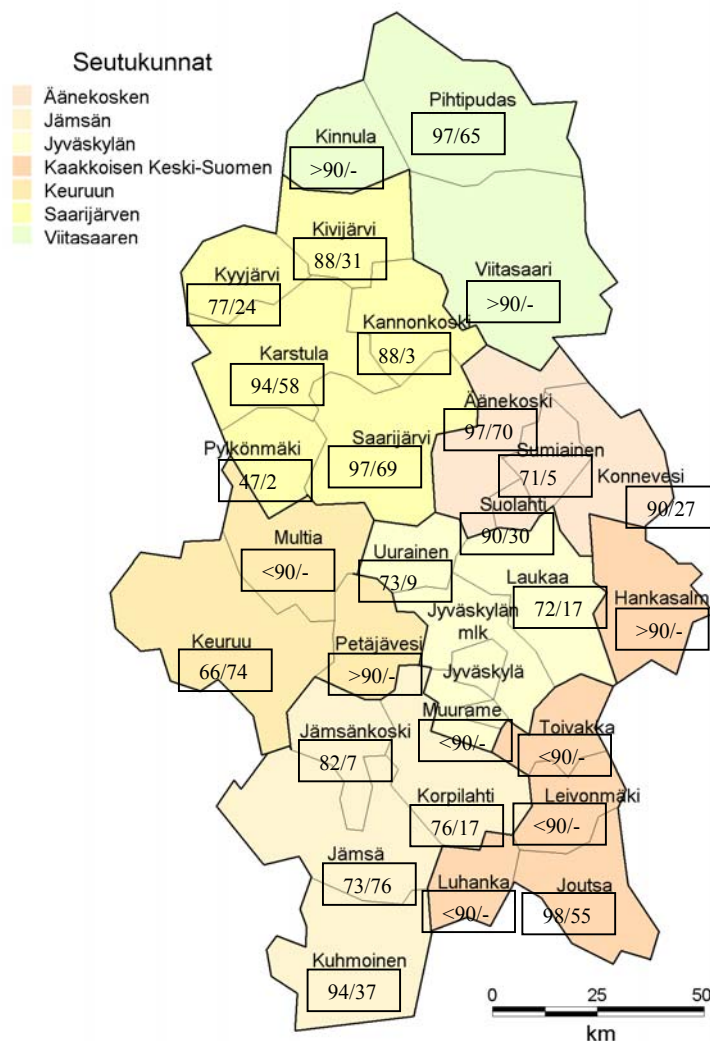
3.1 Toiminnallinen aluejako ja kuntien yhteistyö

Keski-Suomen toiminnallista aluejakoa hahmotetaan tässä selvityksessä asiointikäyttäytymisen ja työssäkäynnin alueellisen suuntautumisen avulla. Nämä kaksi muodostavat kaikkein konkreettisimman päivittäisen toiminta-alueen. Lisäksi tarkastellaan ylikunnallisen yhteistoiminnan alueellista jäsentymistä aluekeskusohjelmissa, kehittämissyhtiöissä ja kuntayhtymissä.

Kauppal palveluiden osalta käytettävissä on ollut Keski-Suomen liiton julkaisu ”Keski-Suomen kaupallinen palveluverkko 2000” (2001). Päivittäistavarakaupan osalta Keski-Suomelle näyttäisi olevan tyyppillistä vielä suhteellisen voimakas kuntakeskuskollisuus. Kauppoja on myös maaseudulla vähintäänkin kuntakeskuksessa ja monin paikoin vielä useampi kappalekin.

Päivittäistavarakaupan osalta asiointikäyttäytyminen ei muodostu mitenkään selkeästi seutukuntajaon mukaan. Tämä koskee erityisesti muita kuin Jyväskylän seudun kuntia. Jyväskylän seudun sisällä suuntautumista tapahtuu selvästi seutukunnan keskukseen. Jyväskylän eteläpuolella myös seutukunnan ulkopuolisten kuntien Toivakan, Korpilahden ja Leivonmäen osalta ostovoimasuirtymät ovat merkittäviä eli 10-20%. Muista keskuksista siirtymiä saavat naapurikunnistaan Saarijärvi, Karstula, Jämsä ja Äänekoski. Erikoistavarakaupan osalta siirtymiä saavat Saarijärvi ja Jämsä sekä vähäisissä määrin Äänekoski. Suurin siirtymä tapahtuu kuitenkin erikoiskaupassa Jyväskylään. Kyyjärveltä tapahtuu erityisesti erikoiskaupan osalta huomattavissa määrin siirtymää maakunnan ulkopuolelle. Tuoteryhmäkohtaisesti tarkasteltuna vaate- ja kenkäkauppa, matkatoimistopalvelut, autot ja osin kodinkoneet ovat maakuntakeskuspainotteisia.

Suurten kauppakeskusten syntyminen ja niiden laajentaminen on omiaan suuntaamaan asiointia Jyväskylän seudulle. Toisaalta myös Jämsän, Keuruun ja Äänekosken kauppapalvelut ovat suhteellisen monipuoliset myös erikoistavarakaupan suhteen. Myös Saarijärven ja Viitasaaren kauppapalvelutarjonta on hyvää tasoa. Pienissä kunnissa on usein vain päivittäistavarakauppa. Poikkeuksena mainittakoon Kyyjärvi, joka Paletti-kauppakeskuksen ansiosta on hyvin edustettuna myös erikoistavarakaupassa. Kuntakohtainen yhdistelmätaulukko kauppapalveluista ja ostuskollisuudesta on liitteenä 5.

Lähde: Keski-Suomen kaupallinen palveluverkko 2000

Kuva 4. Ostuskollisuus %, päivittäiskauppa/erikoiskauppa,

Työssäkäynnin suuntautumisen tarkastelussa ovat käytettävissä olleet Tilastokeskuksen uusimmat työssäkäyntitiedot, jotka ajoittuvat tilanteeseen 31.12.1999. Työssäkäyntiä on tutkittu ulospendelöintinä (= kunnassa asuvan työllisen työvoiman työssäkäynti muualla kuin omassa asuinkunnassaan). Tämän lisäksi on muodostettu kartta kuntien työpaikkaomavaraisuudesta samaan aineistoon perustuen.

Kokonaispendelöinnin perusteella on Tilastokeskuksessa muodostettu työssäkäyntialuejako, joka seutukuntajaon ohella on toinen merkittävä toiminnallisia alueita kuvaamaan pyrkivä valtakunnallinen aluejako (kuva 6). Itsenäinen työssäkäyntialueen keskuskunnan asema riippuu ulospendelöinnin määrästä (korkeintaan 20%) ja/tai siitä, että ulospendelöinti mihinkään yksittäiseen kuntaan ei ylitä 10 prosenttia. Työssäkäyntialueeseen kuuluvat ne ympäristökunnat, joista pendelöinti keskuskuntaan on vähintään 10%.

Yleisellä tasolla voidaan todeta suurimpien työssäkäyntivirtojen keskittyvän suuriin kaupunkeihin ja niiden ympäristökuntiin. Taulukon 6 lukuja tarkastellessa voi tehdä sen johtopäätöksen, että ulospendelöinnin määrä on kasvanut edelleen vertailtaessa sitä vuoden 1988 tilanteeseen (Vartiainen 1992). Tämä koskee kaikkia kuntia, ei vain Jyväskylän lähikuntia, joissa monissa pendelöinnin kasvu on ollut kuitenkin suurinta.

Jyväskylän työssäkäyntialue ulottuu myös seutukunnan ulkopuolelle. Tilastokeskuksen määrittelemä työssäkäyntialue koostuu Jyväskylän seutukunnasta lisättynä Korpilahdella, Petäjävedellä ja Toivakalla (kuva 6). Myös Hankasalmen arvot ovat lähellä liittymistä tähän joukkoon. Sen työssäkäynti suuntautuu Jyväskylän ohella Laukaaseen. Sama koskee Toivakkaa, josta virta vie myös Jyväskylän maalaiskuntaan. Muissa seutukunnissa pendelöinti seutukuntakeskuksiin on vähäisempää. Myös Jämsänkoski, Suolahti ja Sumiainen suuntautuvat merkittävässä määrin seutukuntakeskukseensa.

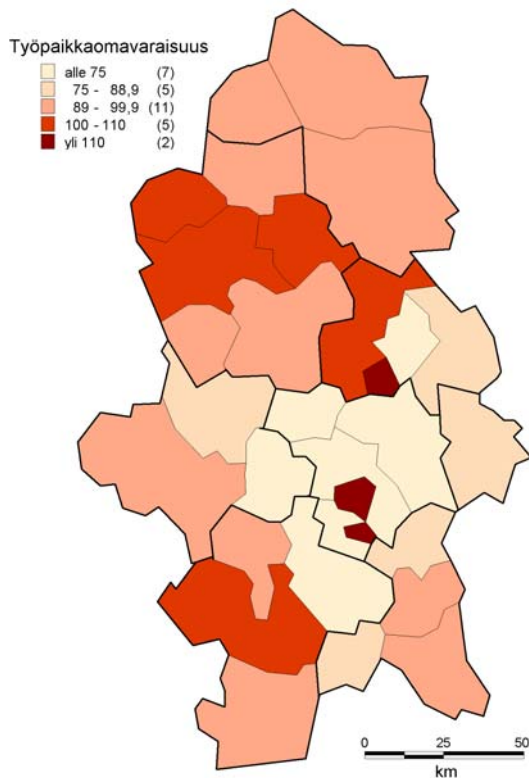
Työssäkäyntialuejako jäsentääkin varsin hyvin Jyväskylän seudun toiminnallista ulottuvuutta myös asiointikäyttäytymisen osalta. Muualla maakunnassa toiminnallisuustarkastelussa seutukunta- ja työssäkäyntialuejakojen yhteensopivuus on vähäisempää. Tosin Äänekosken, Jämsän ja Keuruun keskuksat ovat seudullisia keskuksia ainakin osalle seutukunnan kuntia myös työssäkäyntitarkastelussa.

Työpaikkaomavaraisuustarkastelussa (kuva 5) vahvat työpaikkakeskukset Jyväskylä, Suolahti ja Äänekoski saavat selvästi arvon yli sata. Tämän lisäksi vähäisen ulospendelöinnin kunnista Kannonkoski, Kyyjärvi ja Karstula ovat näin laskien työpaikkaomavaraisia. Keskusalueiden ulkopuolella työpaikkaomavaraisuus on yleisemminkin lähellä arvoa sata eli niissä työssäkäynti kunnan ulkopuolella on melko vähäistä. Suurimmat ulospendelöintikunnat eli Sumiainen, Jyväskylän maalaiskunta, Muurame ja Uurainen saavat omavaraisuustarkastelussa pienimmät arvot.

Taulukko 6. Kunnan ulkopuolella työssäkäynti Keski-Suomessa 31.12.1999, %

	Ulospen- delöinti	Seutukun- takeskus	Jyväskylä	Jyväskylän seutukunta	K-S ulko- puolella
JYVÄSKYLÄN SEUTUKUNTA					
Jyväskylä	18	keskus		90,5	6,2
Jyväskylän mlk	60,5	49,7		92	4,8
Laukaa	45,3	28,6		90	4
Muurame	58	44,2		91	5,2
Uurainen	44,3	18,6		85	3,8
JÄMSÄN SEUTUKUNTA					
Jämsä	22,8	keskus	2,4	2,9	9,2
Jämsänkoski	34,4	24,9	2,5	3,3	5,4
Korpilahti	41,5	4	21,5	28,8	5,6
Kuhmoinen	21,2	6,9	1	1,3	11,7
KEURUUN SEUTUKUNTA					
Keuruu	16,9	keskus	3,2	5	9,5
Multia	33	18	3,5	5,4	5,6
Petäjävesi	38,9	3,2	22,6	27,1	4,3
KAAKKOISEN K-S SEUTUKUNTA					
Hankasalmi	23,5	keskus	9,2	14,5	5,3
Toivakka	38,3	0,5	19,2	30	3,8
Leivonmäki	28,6	0,2	8,7	10,3	7
Joutsa	20	0	2,8	3,4	13,2
Luhanka	27,2	0	3,8	4,4	7,9
ÄÄNEKOSKEN SEUTUKUNTA					
Äänekoski	21,7	keskus	4,4	6,8	3
Suolahti	28	15,1	4,6	8,2	3,2
Konnevesi	30,4	5,5	5	7,9	3,2
Sumiainen	50,6	12,2	6	8,8	3,6
SAARIJÄRVEN SEUTUKUNTA					
Saarijärvi	17,8	keskus	4	5,4	2,7
Karstula	12,4	2,8	1,5	1,8	3,5
Kyyjärvi	16,2	1,4	1,8	1,8	7,6
Kannonkoski	21,2	5	1,9	2,3	3,4
Kivijärvi	20,3	0,9	2	2,4	5,7
Pylkönmäki	23,1	7,5	0,9	1,25	3,7
VIITASAAREN SEUTUKUNTA					
Viitasaari	13,4	keskus	2	2,4	5,3
Pihtipudas	14,1	4	1,5	1,8	7,4
Kinnula	15,9	1	2,3	2,6	7,1

Lähde: Tilastokeskus, Työssäkäynti -tilastopalvelu

Lähde: Tilastokeskus

Kuva 5. Kuntien työpaikkaomavaraisuus (ns. teoreettinen työpaikkaomavaraisuus)

Lähde: Tilastokeskus

Kuva 6. Työssäkäyntialueet

Kuntien ja elinkeinoelämän seutasoinen yhteistyö on kehittynyt monella rintamalla niin Keski-Suomessa kuin muuallakin Suomessa. Perinteisten terveydenhuollon ja koulutuskuntayhtymien lisäksi erilaiset kehittämissyhtiöt ovat nousseet merkittäviksi yhteistyöfoorumeiksi. Vuonna 1996 perustettu Jyväskylän Seudun Kehittämiskeskus Jykes Oy edustaa monipuolista ja myös valtakunnallisesti merkittävää yhtiötä. Sen osakkaina ovat Jyväskylän lisäksi Jyväskylän maalaiskunta, Muurame, Laukaa ja Uurainen. Näin sen toimialue vastaa seutukuntajakoa. Yhteistyökuntina ovat lisäksi Petäjävesi, Korpilahti, Hankasalmi ja Suolahti. Jykes on osakkaana mm. Teknologiakeskuksessa ja Messu- ja kongressikeskuksessa sekä monikunnallisessa Jyväskylään! Oy:ssä, joka on matkailun myynti- ja markkinointiyhtiö. Palveluita Jykes tarjoaa yrityksen perustamiseen, työvoiman saantiin, toimitiloihin, koulutukseen, kansainvälistymiseen, tuotekehittelyyn ja markkinointiin liittyen. Jyväskylän Teknologiakeskus Oy keskittyy uuteen tietoon, osaamiseen ja teknologiaan suuntautuvan yritystoiminnan tukemiseen ja kehittämiseen. Siinä suurimpina osakkaina ovat yksityiset yritykset ja kunnat.

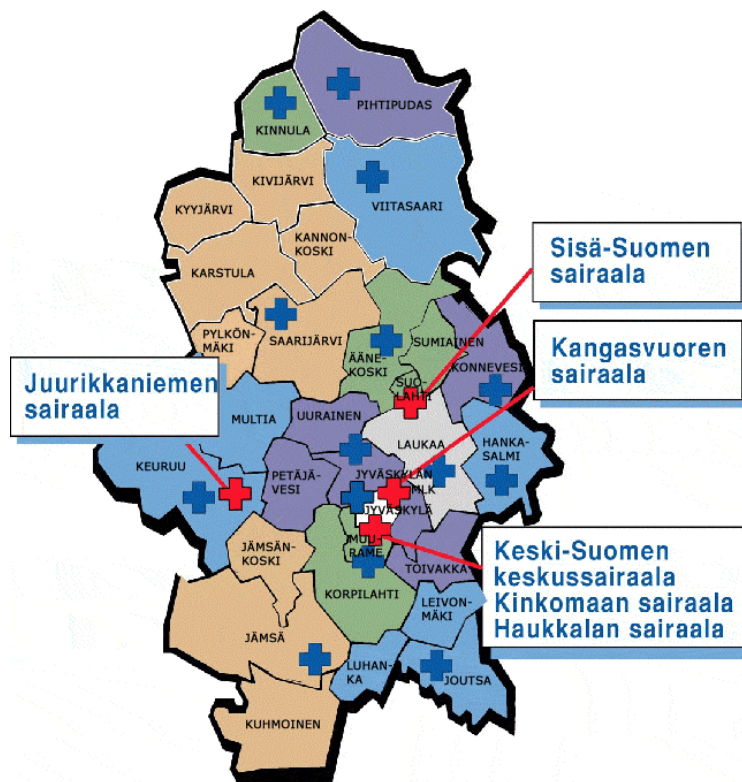
Jämsän Seutukunnan Kehitys Oy muodostuu Jämsän, Jämsänkosken ja Kuhmoisten kunnista. Myös sen toimialue vastaa Korpilahtea lukuun ottamatta seutukuntajakoa. Yhtiön tehtävänä on yritystoiminnan edistäminen ja ohjelmaperusteisen aluepolitiikan toteuttaminen. Se tarjoaa yrityksille neuvonta- koulutus- ja muita yrityspalveluita.

Karstulanseutu Oy, Keulink Oy, PMI-Kehitys Oy (Pihtipudas, Kinnula) ja Viitaseudun kehityspalvelu Oy tarjoavat kehityspalveluita paitsi oman kunnan yrityksille, myös muualla seudulla toimiville yrityksille. Kuntakohtaisia kehittämissyhtiöitä ovat Kehittämissyhtiö Kivinen Oy

(Kivijärvi), Kyyjärven kehitys Oy, Saarijärven Seudun Yrityspalvelu Oy ja Suolahden Teollisuuskyä Oy.

Maakunnan aluekeskusohjelmaehdotuksista hyväksytyiksi tulivat Jämsän ja Jyväskylän aluekeskusohjelmat. Jämsän aluekeskusohjelmaan kuuluvat Jämsän seutukunnan kunnat Korpilahtea lukuun ottamatta. Lisäksi siinä on mukana Pirkanmaan puolelta Längelmäen kunta. Ohjelmassa painottuvat elinkeinoelämän vahvistaminen ja sen perustana olevan osaamisen vahvistaminen hyödyntämällä seudun logistista asemaa. Sen lisäksi paneudutaan työllisyyden hoitoon ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Jyväskylän aluekeskusohjelmaan kuuluvat Jyväskylän seutukunnan kunnat. Näiden lisäksi ohjelma-alueeseen kuuluvat Hankasalmi, Keuruu, Korpilahti, Multia, Petäjävesi ja Suolahti, jotka kuuluvat seutukuntajaossa neljään eri seutukuntaan. Näiden kuntien kanssa ydinalue tekee hankekohtaisia sopimuksia. Ohjelmassa painottuvat hyvinvointiosaamisen ja teknologian kehittäminen. Pohjoisen Keski-Suomen aluekeskusehdotus sen sijaan karsiutui ohjelmahaussa. Nytemmin ohjelmaehdotuksen tehneiden Saarijärven, Viitasaaren ja Äänekosken seutukuntien edustajat on kutsuttu mukaan Jyväskylän kaupunkiseudun aluekeskusneuvottelukuntaan edustamaan pohjoisen maakunnan näkökulmaa.

Erikoissairaanhoidossa Keski-Suomen sairaanhoitopiirillä on neljä sairaalaa. Perusterveydenhuollossa päävastuun kantavat kuntien terveyskeskukset. Useimmat kunnat ovat mukana seudullisissa terveydenhuollon kuntayhtymissä. Yhteistyöllä pystytään turvaamaan perusterveydenhuollon palveluja ja saavuttamaan kustannussäästöjä. Sairaanhoitopiirin sairaaloiden lisäksi Jämsän seudun terveydenhuollon kuntayhtymällä on Jokilaakson sairaala Jämsässä.

Lähde: Keski-Suomen sairaanhoitopiiri

Kuva 7. Perusterveydenhuollon aluejaot sekä sairaanhoitopiirin sairaalat (punainen) ja terveyskeskussairaalat (sininen)

Ammatillisessa koulutuksessa maakunnassa on kolme kuntayhtymää: Jämsän seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä, Jyväskylän koulutus kuntayhtymä ja Äänekosken ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä. Aluejako noudattaa seutukuntajakoa Jämsän yhtymän osalta.

Jyväskylän yhtymään kuuluvat Keuruun, Kaakkoisen Keski-Suomen ja Jyväskylän seutukunnat. Äänekosken yhtymään kuuluvat Saarijärven, Viitasaaren ja Äänekosken seutukunnat. Toimipisteitä on Jyväskylässä, Jyväskylän maalaiskunnassa, Keuruulla, Jämsässä, Jämsänkoskella, Saarijärvellä, Viitasaarella, Äänekoskella ja Suolahdessa. Yhden, maakunnallisen koulutuskuntayhtymän mallista on keskusteltu jonkin verran. Maakunnallisuuteen on päästy ammattikorkeakoulun osalta. Sitä ylläpitävän Jyväskylän ammattikorkeakoulu Oy:n omistajia ovat Jyväskylän kaupunki ja mainitut kolme kuntayhtymää.

Ylikunnallisen yhteistyön nykyiset muodot - ohjelmaperustainen yhteistyö, kuntayhtymät (koulutus, terveydenhuolto), osakeyhtiöt (Jykes, Jyväskylään!, Mustankorkea ja Seudun puhdistamo), ja säätiöt (Tekevä, Suojarinne) - voivat saada jatkossa seuraa liikelaitostamisesta. Liikelaitostamiseen soveltuvina toimintoina on esitetty mm. palkkalaskentaa, kaavoitusta ja tietohallintoa.

3.2 Valtionhallinnon ja aluepolitiikan aluejaot

Keski-Suomen alueellista jäsentymistä ja yhteistyötä voidaan tarkastella myös valtion keskeisten hallintoelimien kautta. Lisäksi tässä kappaleessa luodaan katsaus aluepoliittisiin aluejakoihin ja niihin liittyvään yhteistyöhön.

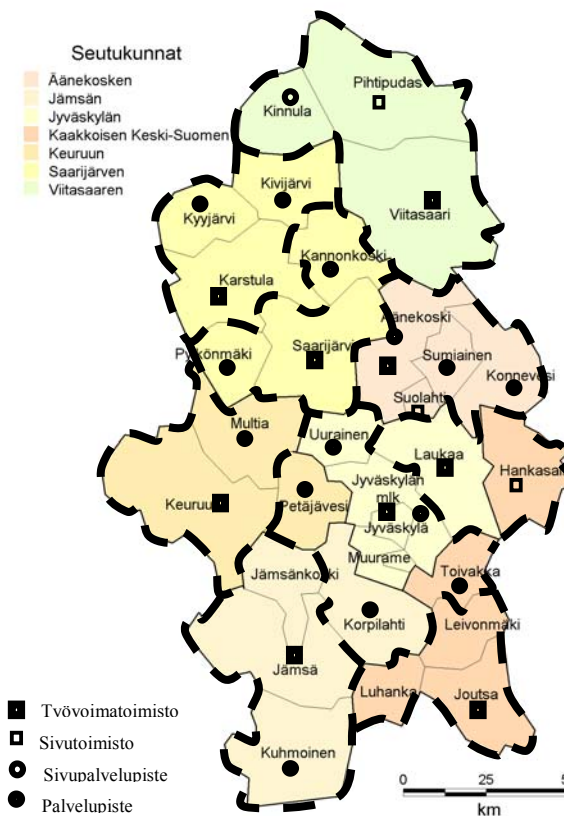
Kansaneläkelaitos, Kela, on jaettu maassamme organisatorisesti viiteen alueeseen, joissa jokaisessa on aluekeskus. Keski-Suomi kuuluu Länsi-Suomen alueeseen, jonka aluekeskus toimii Seinäjoella. Toiminta on edelleen jaettu vakuutuspiireihin, joita Keski-Suomessa on seitsemän: Jyväskylän, Jämsän, Keuruun, Laukaan, Saarijärven, Viitaseudun ja Ääneseudun vakuutuspiirit. Näistä Keuruun vakuutuspiiri noudattaa seutukuntajakoa, samoin Saarijärven, Viitasaaren ja Äänekosken vakuutuspiirit. Kaakkoisen Keski-Suomen kunnat jakautuvat siten, että Leivonmäki, Joutsa ja Luhanka kuuluvat Jämsän vakuutuspiiriin ja Hankasalmi Laukaan vakuutuspiiriin sekä Toivakka Jyväskylän vakuutuspiiriin. (kuva 9)

Työvoimahallinnossa on työvoimatoimistoja yhdeksän kappaletta. Näitä palveluita täydennetään lisäksi palvelupisteillä ja sivutoimistoilla. Työvoimatoimistotasolla tarkasteltuna aluejako ei noudata seutukunta- eikä tilastollisia työssäkäyntialuejakoja, vaan muodostaa aivan oman jakonsa. (kuva 8)

Kihlakuntajaossa kihlakuntia on viisi: Jyväskylän, Jämsän, Keuruun, Saarijärven ja Äänekosken kihlakunnat. Jyväskylän kihlakunta muodostuu Jyväskylän ja Kaakkoisen Keski-Suomen seutukunnista. Myös Jämsän ja Keuruun kihlakunnat muodostuvat seutukuntajaon mukaisesti. Saarijärven kihlakunta muodostuu Saarijärven seutukunnan rajojen mukaisesti lisätynä Kinnulalla. Äänekosken kihlakunta muodostuu Äänekosken ja Viitasaaren seutukunnista ilman Kinnulaa. (kuva 10)

Kansallisessa tukialuejaossa Saarijärven ja Viitasaaren seutukunnat kuuluvat 2-tukialueeseen ja muu maakunta Jämsän seutukuntaa lukuun ottamatta 3-tukialueeseen. EU:n alue- ja rakennepolitiikan tavoitealueissa Keski-Suomi jakaantuu kahteen osaan. Saarijärven ja Viitasaaren seutukunnat kuuluvat 1-ohjelmaan ja muu Keski-Suomi 2-ohjelmaan. Ohjelmakausi ajoittuu vuosille 2000-2006. 2-ohjelman seutukuntien yhteiset kehittämispainotukset liittyvät osaamisen edistämiseen sekä matkailuun, metalliin ja mekaaniseen puuhun. Keuruun seutukunnassa painottuvat maa- ja metsätalous, käsi- ja taideteollisuus, palvelut, laserteknologia ja graafinen ala, Jämsän seutukunnassa paperiteollisuus, ympäristö- ja bioteknologia, käsi- ja taideteollisuus, ilmailuteollisuus ja alihankintaverkostot, Kaakkoisen Keski-Suomen seutukunnassa maa- ja metsätalous, elintarvikkeiden jatkojalostus, luomu, käsi- ja taideteollisuus ja asuminen, Äänekosken seutukunnassa elektroniikka, koulutustaso, puuteollisuus ja elintarviketeollisuus,

Jyväskylän seutukunnassa informaatioteknologia, paperin valmistus, energia- ja ympäristötekniologia, hyvinvointitekniologia ja graafinen ala. 1-ohjelman alueilla painotuvat yritystoiminnan kehittäminen, maatalous sekä osaamisen ja työllisyyden kehittäminen.

Kuva 8. Työvoimatoimistot, aluejako ja palvelupisteet

Kuva 9. Kansaneläkelaitoksen vakuutusyhtiöt ja palvelupisteet

Kuva 10. Kihlakuntajako

4. SEUTUKUNTAJAKOJEN JA SEUDULLISEN YHTEISTYÖN KEHITTÄMISNÄKYMÄT JA TARPEET

Jyväskylän seutu muodostaa selkeän, ja kymmenen vuoden takaiseen tilanteeseen nähden entistä vahvemman, Keski-Suomen ydinalueen. Työssäkäynnin näkökulmasta Jyväskylän toiminnalliseen seutukokonaisuuteen voidaan katsoa kuuluvan hallinnollisen seutukunnan lisäksi ainakin Petäjävesi, Toivakka ja Korpilahti. Myös Hankasalmi liittyy verrattain vahvasti Jyväskylän seutuun. Jyväskylän seudun ulkopuolella merkittävää kunnanrajojen ylimentävää työssäkäyntiä on vain kolmessa tapauksessa: Jämsänjokilaaksossa (Jämsä ja Jämsänkoski), Äänekosken seudulla (Äänekoski, Suolahti ja Sumiainen) sekä Keuruun seudulla (Keuruu ja Multia). Nämä samat seutukuntakeskukset muodostavat myös maakunnan merkittävimmät seudulliset kaupan keskittymät; muista seutukuntakeskuksista tähän joukkoon voidaan laskea vain Saarijärvi.

Maakunnan toiminnallinen aluerakenne kiertyy Jyväskylän ympärille kahdessakin mielessä. Ensinnäkin Jyväskylän toiminnallinen vaikutus ulottuu myös naapuriseutukuntien alueelle niin, että osa naapuriseutukuntien kunnista voisi kuulua luontevammin Jyväskylän seutukuntaan. Toiseksi muun maakunnan vahvimmat seutukuntakeskukset sijoittuvat nekin kehälle Jyväskylän ympärille niin, että sen enempää maakunnan laajassa pohjoisosassa kuin myöskään kaakkoisessa Keski-Suomessa ei sijaitse yhtään merkittävää toiminnallista seutukuntakeskusta.

Eräät Jyväskylän seutukunnan ulkopuoliset kunnat ovat pyrkineetkin mukaan Jyväskylän seutuyhteistyöhön sekä elinkeinopolitiikassa että aluekeskusohjelmassa. Jykes Oy:n yhteistyökunnista kolme - Petäjävesi, Korpilahti ja Hankasalmi - voidaan laskea Jyväskylän työssäkäyntialueeseen, kun taas Suolahti suuntautuu toiminnallisesti Äänekoskelle. Nämä samat kunnat ovat mukana yhteistyökuntina aluekeskusohjelmassa, johon kuuluvat myös muut kaksi Keuruun seutukunnan kuntaa.

Jyväskylän seudun lisäksi seudullinen elinkeinoyhtiö toimii vain Jämsän seutukunnan alueella. Tällöin on kuitenkin huomattava, että Jämsän seutukuntaan kuuluvista kunnista Korpilahti on tehnyt selkeän valinnan Jyväskylän puolesta. Myös kehittämissä seudullinen yhteistyö on edennyt varsin heikosti yhtäältä maakunnan laajassa pohjoisosassa ja toisaalta kaakkoisessa Keski-Suomessa.

Sama asetelma kertautuu myös seutujen elinvoimaisuustarkastelussa. Jyväskylän seutukunta erottuu siinäkin selkeästi muusta maakunnasta. Toisena erottuu Äänekosken seutukunta ja kolmantena Jämsän seutukunta. Molemmat ovat suhteellisen hyvin menestyneitä ja elinvoimaisia teollisia seutuja. Muu maakunta sijoittuu sen sijaan useimmilla mittareilla samaan heikosti kehittyneiden seutukuntien ryhmään kuin itäisen ja pohjoisen Suomen periferiset alueet. Erityisen heikko on Kaakkoisen Keski-Suomen kehityskuva.

Kehitystarkastelussa kiinnittää huomiota tietty kilpailuasetelma, joka on syntynyt maakunnan kahden tai kolmen parhaiten menestyvän seutukuntakeskuksen välille. Aivan viime vuosina Jyväskylän ja sen naapuriseutukuntien suhdetta ovat kärjistäneet myös eräiden merkittävien teollisuuslaitosten siirtyminen tai siirtymisuhka kohti Jyväskylää. Merkittävin siirtymä on ollut Nokian toimintojen laajamittainen siirtymä Äänekoskelta Jyväskylään.

Toiminnallisesti nähtynä etenkin Jyväskylän ja Äänekosken välinen yhteistyö voisi olla nykyistä huomattavasti vahvempaa ja hedelmällisempää. Esimerkiksi aluekeskusohjelmassa Äänekoski hakeutui - tai joutui hakeutumaan - melko keinotekoiseen yhteistyöhön maakunnan pohjoisosan kanssa. Myös esimerkiksi toisen asteen koulutuspalvelujen järjestämisessä maakunnallinen ratkaisu voi tulla jatkossa välttämättömäksi, kun nyt se perustuu kolmen kilpailevan keskuksen (Jyväskylän, Jämsän ja Äänekosken) malliin.

Valtion paikallishallinnon järjestelyissä toiminnallisuus toteutuu kaiken kaikkiaan suhteellisen heikosti. Pyrkimyksenä on ollut mahdollisimman tasavahvojen alueiden muodostaminen, mitä voi pitää perusteltuna lähinnä maakunnan eri osien tasapuolisen kehittämisen näkökulmasta. Kussakin valtion paikallishallintojaossa on päädytty lisäksi omintakeisiin ratkaisuihin. Niistä toimivampana voitaneen pitää kihlakuntajakoa, joka yhdellä poikkeuksella (Kinnula) perustuu seutukuntiin tai niiden yhdistelmiin.

Seutukuntajaon ja seutuyhteistyön tulevaisuutta arvioitaessa seutukuntia tulisi tarkastella sekä niiden kunkin oman kehittämispotentiaalinalin että maakunnallisen yhteyden kannalta. Nyt toimivina ja riittävän vahvoina seutukuntina voidaan pitää vain Jyväskylää ja Jämsää. Niiden keskinäinen raja on kuitenkin kiistanalainen Korpilahden kohdalla. Toiminnallisesti luontevampaa on jälkimmäisen suuntautuminen Jyväskylään. Jämsän seutukuntaa voisi pitää tämänkin siirron jälkeen paitsi entistä yhtenäisempänä, myös riittävän elinvoimaisena aluekokonaisuutena.

Jyväskylän seutukunta levittäytyy luontevasti myös muiden naapuriseutukuntien alueelle. Yksittäisten kuntien siirtyminen entistä vahvemman Jyväskylän suuntaan heikentää kuitenkin merkittävästi sen heikompia naapuriseutukuntia. Niistä etenkin Kaakkoisen Keski-Suomen seutukuntaa voi pitää nykyajaudessaan myös toiminnallisesti luonnottomana. Toiminnallisesti Hankasalmi ja Toivakka voisivat luontevammin kuulua Jyväskylän seutukuntaan. Sama perusteltu sopii Petäjäveden siirtoon Keuruun seutukunnasta Jyväskylän seutukuntaan. Jäljelle jäävistä

seutukunnista etenkin Kaakkoisen Keski-Suomen seutukunta olisi kuitenkin väkimäärältään ja taloudelliselta potentiaaliltaan liian heikko seutukuntakokonaisuus.

Oman lukunsa muodostaa Äänekosken seutu, joka toiminnallisesti on suhteellisen yhtenäinen alue, mutta josta ei näytä löytyvän yhteistä kehittämisen tahtotilaa. Suolahden irtoaminen muusta seudusta aluekeskusohjelman hakuvaiheessa on vakava merkki tästä. Halutessaan seutu muodostaisi periaatteessa riittävän vahvan ja toiminnallisesti yhtenevän seutukokonaisuuden, joka tapauskohtaisesti voisi hakeutua yhteistyöhön myös Jyväskylän kanssa. Saarijärven ja Viitasaaren seutukunnat taas muodostavat melko löyhät kokonaisuudet, joissa seudullisen yhteistyön tuoma etu voi realisoitua lähinnä julkisten palvelujen järjestämisessä.

Oman lukunsa muodostaa seutuyhteistyön ja kuntaliitosten välinen suhde. On selvää, että tietyissä tapauksissa kuntakoon kasvattamiselle olisi olemassa rationaaliset taloudelliset perusteet. Tämä koskee etenkin kolmea vahvimmin kehittyntä seutukuntaa. Niissä monet jokapäiväiset toiminnot ylittävät luontevasti kuntarajat ja niissä eri organisaatioiden yhteistyöstä voidaan ajatella syntyvän myös selkeitä synergiaetuja. Nykyisen hallintajärjestelmän puitteissa liitoskeskustelusta tulee kuitenkin helposti kehityksen jarru. Näin uhkasi käydä Jyväskylän seudulle 10 vuotta sitten ja saman voi olettaa tapahtuneen viime vuosina Äänekosken ja Suolahden välillä. Toisaalta maakunnan reunaosissa kuntien väkiluku on jo laskemassa niin pieneksi, että ne eivät mitenkään voi olla rationaalisia palvelujen järjestämisyksiköitä. Esimerkiksi Joutsa, Leivonmäki ja Luhanka voisivat hyvin muodostaa yhden kuntakokonaisuuden, jonka maakunnallinen painoarvo olisi mahdollisesti suurempi kuin niiden kolmen yhteensä.

Seudullisessa hallinnoinnissa on väistämättä edettävä kaksitasoisesti. Yhteistyömallissa seutuhallintoa on rakennettu peruskuntien varaan. Vahvoihin seutukuntiin pyrkivässä mallissa taas on pystyttävä perus(yhdys)kuntien aseman turvaamiseen peruspalveluiden kehittämisessä ja lähidemokratian toteutumisessa. Jälkimmäistä näkökulmaa ei usein oteta riittävästi huomioon seudullisiin kuntaliitoksiin pyrkivässä politiikassa.

Kunta- ja seutukuntajakoja ja seudullista yhteistyötä on aivan ilmeisesti pakko tarkastella jatkossa monitasoisesti ja paikallisiin ratkaisuihin pyrkien sen sijaan, että ne yritettäisiin pakottaa ikään kuin yhteiseen muottiin. Se, mikä sopii Jyväskylän seudulle, ei varmaankaan sovi maakunnan kaakkois- tai pohjoisosiin, eikä päinvastoin. Samalla joudutaan tarkastelemaan uudelleen myös maakunnallista yhtenäisyyttä.

Seudullista ajattelua hallitsee usein liiallinen pitäytyminen tarkkaan rajatuissa ja hallituissa territorioissa. Territorioita tarvitaan toki jo pelkästään demokraattiseen kontrolliin. Oleellista seudullisessa hallinnassa on kuitenkin sen edistäminen perinteistä hallintokäsitystä laajemmassa merkityksessä eli sosio-ekonomisen ja kulttuurisen kehityksen kannalta kriittisten yritysten, osaamisen instituutioiden, ns. kolmannen sektorin toimijoiden jne. aktivointina seudulliseen yhteistyöhön. Näille toimijoille kunnan tai seutukunnan rajat muodostavat usein vain rationaalisen toiminnan esteitä. Tuotannollisen samoin kuin kansalaisyhteiskunnan yhteistyön – esimerkiksi ns. klusteriajattelun - tulisikin kehittyä nykyistäkin vapaammin yli kunta- ja seutukuntarajojen. Uuden aluepolitiikan välineistä nimenomaan alue- ja osaamiskeskusohjelmat luovat periaatteellisen näkökulman seudulliseen yhteistyöhön kuntayhteistyötä laajemmassa merkityksessä. Osataanko tuo näkökulma myös realisoida ja miten sama toimintamalli omaksutaan edelleen maaseutupolitiikassa?

Heuristisesti tätä tarkastelua voidaan jäsentää käsiteparin funktionaalinen/territoriaalinen avulla. Funktionaalinen tarkastelu lähtee yksittäisten toimijoiden ja viime kädessä globaalien verkostojen näkökulmasta. Esimerkiksi yliopisto on osa kansallista ja entistä vahvemmin globaalia tutkimuksen, koulutuksen ja innovaatiotoiminnan verkostoa, jonka paikallinen toimintaympäristö realisoituu lähinnä seudullisesti (henkilökunnan, opiskelijoiden ja teknologiayritysten toimintaympäristönä). Territoriaalisesta näkökulmasta yliopistolla on taas vastuu sitä ympäröivän

alueen asukkaiden ja organisaatioiden osaamisen tasosta. Siten yliopisto on monella tapaa - esimerkiksi pitempikestoisten tutkimus- ja kehittämisprojektien, avoimen yliopiston, täydennyskoulutuksen jne. kautta - läsnä myös laajemmalla vaikutusalueellaan. Tosin yliopiston tapauksessa tämä toimintapiiri tulisi välttämättä nähdä maakuntaakin laajempaan, koska maamme väestöpohja huomioon ottaen ei voi ajatella, että joka maakunnassa olisi "oma" yliopisto (vaihtoehtoisesti tietysti voi ajatella, että maassamme on liian monta heikkoa maakuntaa). On selvää, että käsitteparia funktionaalinen/territoriaalinen ei tule nähdä toisiaan poissulkevin, mutta niiden keskinäinen suhde ja painotus on monella tapaa avoin. Korkeakoulusektorilla tärkeää on myös pitää selkeänä yliopiston ja ammattikorkeakoulun erilaiset roolit. Kun funktionaalista näkökulmaa pidetään helposti jotenkin tärkeämpänä ja hienompana, niin myös ammattikorkeakoulut pyrkivät helposti irtautumaan territoriaalisesta yhteydestään.

Jyväskylän seudun keskeisten toimijoiden kannalta jatkossa ei varmaankaan ensisijaista ole funktionaalista näkökulmasta maakunnalliset yhteydet, vaan seudun asema valtakunnallisissa ja ylikansallisissa verkostoissa. Tosin yhä edelleen Jyväskylä on myös vahvasti maakuntakeskus, jolloin sen toimijoiden kokonaisedun kannalta maakunnan yhtenäisyys on siltikin tärkeää ja vaalimisen arvoista. Jyväskylän on myös vaikea nousta Oulun tapaan laajemman ylimaakunnallisen alueen territoriaalseksi keskuksesi, koska sitä ympäröi joka puolella suhteellisen vahva maakuntakeskus. Toisaalta monissa sellaisissa liiketoimintaorganisaatioissa, joissa viime aikoina on luotu ylimaakunnallisia alueorganisaatioita, voinee seuraava kysymys olla, tarvitaanko paikallisen ja valtakunnallisen tason välillä lainkaan "suuralueita". Hyvän liikennesijaintinsa vuoksi Jyväskylällä voi kuitenkin olla funktionaalisesti hyviä mahdollisuuksia toimia tietyissä tapauksissa "muun Suomen" tai "Väli-Suomen" logistisena keskuksena. Jyväskylä on - mm. vahvojen erityisosaamisprofiilinsa pohjalta - myös varteenotettava alue valtion toimintoja alueellistettaessa, mikäli tähän toimintamalliin jatkossa todella panostetaan.

Oma paradoksinsa syntyy siitä, että seudulle syntyvät suuret toiminnalliset keskittymät syövät enenevästi myös ympäröivän maakunnan palveluvarustusta. Pelkästään funktionaalisen periaatteen mukaan kehittyvä yhdyskuntarakenne on ongelma erityisesti niille, joille etäisyyksien voittaminen on edelleen sekä taloudellisesti, sosiaalisesti että fyysisesti mahdotonta.

Funktionaalista näkökulmasta Jyväskylän seudun kannalta ei ehkä ole kovin suuri kysymys, miten monta uutta kuntaa seutuun liittyy. Pikemminkin uudet pienet yksiköt voivat olla haitta joustavalle hallinnoinnille. Tästä näkökulmasta seudulla ja maakunnassa voitaisiin syventää aluekeskusohjelmatyössä hahmottumassa olevaa mallia, jossa ydinkuntien ja siihen liittyvien muiden (seutu)kuntien yhteistyö muodostaa löyhemmän seutuyhteistyön muodon. Maakunnan yhtenäisyyden kannalta perusteltua olisi myös *Kaakkoisen Keski-Suomen* loppujen kuntien (tai niiden liittokunnan) mukaantulo tähän yhteistyöhön.

Jämsän ja Äänekosken seudut muodostavat kaksi vahvaa teollista seutua, joiden tuotannollisessa suuntautumisessa funktionaalinen periaate korostaa entistä enemmän ylimaakunnallisia yhteyksiä. Etenkin Äänekosken tapauksessa seutu liittyy kuitenkin toiminnallisesti varsin kiinteästi Jyväskylään. Myös monien erikoispalvelujen järjestämisessä ne ovat väestöpohjaltaan aivan liian pieniä alueita, jolloin ne ovat tavallaan pakotettuja syvenevään yhteistyöhön Jyväskylän seudun kanssa. Molemmiin puolin viisaampaa olisi hyvä yhteistyö kuin pudotuspeli. Tähän piiriin voidaan laskea yksittäisinä keskuksina myös *Saarijärvi* ja *Keuruu*. Niiltä osin kuin kehitykseen voidaan vaikuttaa kunnallisen ja maakunnallisen päätöksenteon keinoin, olisi erittäin tärkeää, että tällä "Keskeisen ja Eteläisen Keski-Suomen" alueella voitaisiin laatia palvelurakenteen ja maankäytön kehitystä ohjaava konkreetti toimintaohjelma.

Oman lukunsa muodostaa maakunnan pohjoisosa, *Vuittasaaren seutukunta ja Saarijärven seutukunnan pohjoiset kunnat*. Alueella on vaikea hahmottaa yhtään selkeää seutukuntakeskusta. Maakunnassa on aika ajoitin viriteltyä ajatusta Äänekosken toimimisesta Pohjoisen alueen keskuksena. Kyse olisi

lähinnä strategisesta liittoumasta, jonka esteenä ovat olleet erilaiset poliittiset ja tuotannolliset kulttuurit. Erikoistuneissa, suurta väestöpohjaa edellyttävissä palveluissa samoin kuin palvelutarjonnan monipuolisuudessa Äänekosken on kuitenkin vaikea muodostaa kilpailevaa keskusta suhteellisen lähellä olevaan Jyväskylän seutuun nähden.

Yhden keskuksen malli ei tunnu alueella kaiken kaikkiaan sopivalta. Kuntatalouden ehdoista riippuen maakunnan pohjoisalueella ajaututaan ehkä varsin pian kuntaliitoksiin, joissa ehkä määritellään uudelleen alueen keskusten kilpailukyky. Kehityksen ohjaamisen kannalta myös “Pohjoisen Keski-Suomen” alueella tulisi laatia palvelurakenteen kehitystä ohjaava konkreetti toimintaohjelma. Aluetta olisi perusteltua tarkastella samassa poliittikkakontekstissa kuin maamme muita heikoimmin kehittyneitä alueita. Ne tulisi nähdä varteenotettavina ehdokkaina esimerkiksi uuden maaseutu- ja kehitysaluepolitiikan kokeilualueita valittaessa. Alueen kehitys etenkin pk-sektorilla ei ole välttämättä mitenkään toivoton, jos politiikan tavoitetaso ja keinovalikoima määritellään realistisesti ilman, että vertailukohtana olisi maan tai maakunnan ydinalueiden “osaamisperusteinen” kehitysstrategia.

Keski-Suomea voi pitää edelleenkin yhtenä edelläkävijänä seutu- ja maakuntastrategioiden onnistuneessa yhdistämisessä. Onnistuessaan yhdistelmästrategia merkitsee kaupunkiseutujen varaan tukeutuvaa maakunnan kehittymistä, jossa kaupunkiseuduille annetaan riittävästi tilaa toimia myös itsenäisesti (helpostihan niiden kehitystä jarrutellaan “maakunnallisen tasapuolisuuden” nimissä). Maakunnassa on myös useampia kilpailukykyisiä seutuja; tosin ne sijoittuvat melko suppealle alueelle maakunnan keskiseen ja eteläiseen osaan. Juuri nyt vaarana on kuitenkin Jyväskylän tietyllä tapaa “liian” vahva asema suhteessa muuhun maakuntaan. Erityinen uhkakuva tämä on Keskisen ja Eteläisen Keski-Suomen nykyisen monikeskisen aluerakenteen kannalta. Sen kehitystä voivat ohjata jatkossa liiaksi keskuksen erityisintressit ja kunkin naapurikunnan pyrkimys oman etunsa maksimointiin.

LÄHTEET

Antikainen, Janne (2001). Kaupunkiverkkotutkimus 2001. Aluekeskus- ja kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/01.

Huovari, Janne & Aki Kangasharju & Aku Alanen. Alueiden kilpailukyky. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja 176.

Niemi, Erkki (2001). Tuotanto, investoinnit, työllisyys. Rakennepolitiikka 2/2001. Suomen Kuntaliitto.

Niemi, Erkki (2002). Menestyksen mittarit. Tietoaika 1/2002, 11-17.

Vartiainen, Perttu (1992). Seutuistumisen näköalat Keski-Suomessa. Keski-Suomen liiton julkaisu A 6.

Vartiainen, Perttu (2001). Elinkeino- ja työvoimapolitiikka kaipaa alueellistamista. Kunta14/2001,67-68.

Liite 1. Väestökehitys alueittain v. 1990-2001

VÄESTÖKEHITYS ALUEITTAIN 1990-2001e													2001 ALUEJAKSI MUUNNETTUNA		
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001e	MUUTOS	MUUTOS %	
													1990-2001	1990-2001	
Keski-Suomi	255948	257850	259074	259898	260790	261117	262120	262796	262992	263332	263886	264717	8769	3,4	
Koko maa	4998478	5029002	5054982	5077912	5098754	5116826	5132320	5147349	5159646	5171302	5181115	5194671	196193	3,9	
KUNNAT															
Hankasalmi	6070	6088	6035	6032	6050	5991	5919	5892	5879	5832	5745	5706	-364	-6,0	
Joutsa	4579	4680	4605	4632	4586	4546	4536	4514	4435	4336	4250	4191	-388	-8,5	
Jyväskylä	70081	70600	71209	71842	73083	74072	75353	76194	76948	77879	78996	80366	10285	14,7	
Jyväskylän mlk	28715	29281	29797	30066	30199	30435	30614	31050	31425	31870	32472	32995	4280	14,9	
Jämsä	15894	16013	16082	16259	16179	16124	16116	15986	15845	15686	15537	15452	-442	-2,8	
Jämsänkoski	8092	8122	8138	8082	8039	7951	7881	7828	7779	7749	7689	7679	-413	-5,1	
Kannonkoski	1947	1923	1917	1891	1882	1857	1812	1801	1783	1759	1741	1687	-260	-13,4	
Karstula	5610	5594	5598	5554	5517	5467	5442	5364	5302	5261	5137	5037	-573	-10,2	
Keuruu	12663	12690	12655	12539	12468	12405	12345	12288	12116	11974	11870	11705	-958	-7,6	
Kinnula	2307	2321	2331	2321	2302	2272	2254	2257	2228	2165	2117	2072	-235	-10,2	
Kivijärvi	2002	1983	1902	1874	1840	1810	1777	1717	1648	1628	1610	1568	-434	-21,7	
Konnevesi	3435	3451	3410	3402	3418	3388	3343	3331	3288	3259	3217	3220	-215	-6,3	
Korpilahti	5125	5156	5227	5195	5189	5150	5132	5109	5105	5099	5051	5012	-113	-2,2	
Kuhmoinen	3428	3362	3327	3320	3285	3209	3148	3096	3053	3023	2973	2946	-482	-14,1	
Kyyjärvi	1996	1985	1959	1967	1966	1947	1940	1901	1870	1827	1793	1778	-218	-10,9	
Laukaa	15730	16031	16231	16282	16340	16352	16409	16488	16544	16467	16548	16636	906	5,8	
Leivonmäki	1341	1363	1381	1374	1341	1313	1295	1263	1252	1229	1200	1200	-141	-10,5	
Luhanka	1165	1146	1146	1089	1070	1054	1005	980	963	956	936	917	-248	-21,3	
Multia	2407	2380	2357	2352	2271	2229	2219	2200	2187	2170	2153	2109	-298	-12,4	
Muurame	6580	6834	6996	7074	7157	7254	7444	7642	7844	7906	8101	8258	1678	25,5	
Petäjävesi	3789	3821	3802	3811	3788	3760	3738	3770	3790	3766	3780	3764	-25	-0,7	
Pihtipudas	5680	5661	5660	5612	5593	5550	5491	5450	5345	5303	5225	5131	-549	-9,7	
Pylkönmäki	1292	1280	1269	1240	1252	1227	1200	1182	1168	1161	1130	1121	-171	-13,2	
Saarijärvi	10734	10740	10791	10831	10828	10753	10824	10749	10654	10606	10494	10366	-368	-3,4	
Sumiainen	1424	1414	1390	1407	1398	1380	1395	1378	1359	1348	1331	1326	-98	-6,9	
Suolahti	6222	6167	6055	6036	6003	5999	5932	5857	5806	5747	5624	5551	-671	-10,8	
Toivakka	2515	2504	2502	2477	2460	2470	2454	2449	2427	2396	2368	2367	-148	-5,9	
Uurainen	2961	3013	3038	3082	3078	3055	3082	3078	3089	3117	3125	3116	155	5,2	
Viitasaari	8689	8640	8613	8525	8447	8347	8267	8212	8050	8010	7915	7794	-895	-10,3	
Äänekoski	13475	13607	13651	13730	13761	13750	13753	13770	13810	13803	13758	13647	172	1,3	
SEUTUKUNNAT															
<i>Jyväskylän seutukunta</i>	124067	125759	127271	128346	129857	131168	132902	134452	135850	137239	139242	141371	17304	13,9	
<i>Kaakkaisen Keski-Suomen sk</i>	15670	15781	15669	15604	15507	15374	15209	15098	14956	14749	14499	14381	-1289	-8,2	
<i>Keuruun seutukunta</i>	18859	18891	18814	18702	18527	18394	18302	18258	18093	17910	17803	17578	-1281	-6,8	
<i>Jämsän seutukunta</i>	32539	32653	32774	32856	32692	32434	32277	32019	31782	31557	31250	31089	-1450	-4,5	
<i>Äänekosken seutukunta</i>	24556	24639	24506	24575	24580	24517	24423	24336	24263	24157	23930	23744	-812	-3,3	
<i>Saarijärven seutukunta</i>	23581	23505	23436	23357	23285	23061	22995	22714	22425	22242	21905	21557	-2024	-8,6	
<i>Viitasaaren seutukunta</i>	16676	16622	16604	16458	16342	16169	16012	15919	15623	15478	15257	14997	-1679	-10,1	
	255948	257850	259074	259898	260790	261117	262120	262796	262992	263332	263886	264717	8769	3,4	

Liite 2. Työpaikat alueittain v. 1990-2000

TYÖPAIKAT ALUEITTAIN 1990-2000(e)														
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000(e)	Muutos 1990-2000e	Muutos 1995-2000e	Muutos % 1995-2000e
13 Keski-Suomen maakunta	109145	103061	95261	87737	89511	89924	90970	94458	98594	100450	103543	-5602	13619	15,1
131 Jyväskylän seutukunta	58592	55071	51151	46892	47857	48653	49551	52229	55313	57118	59279	687	10626	21,8
132 Kaakkoisen Keski-Suomen sk	5606	5316	4857	4552	4598	4393	4385	4356	4384	4383	4456	-1150	63	1,4
133 Keuruun seutukunta	7061	6517	6089	5514	5593	5575	5587	5603	5720	5689	5838	-1223	263	4,7
134 Jämsän seutukunta	12586	12359	11500	10806	11045	11020	11053	11215	11434	11427	11624	-962	604	5,5
135 Äänekosken seutukunta	10382	9973	9092	8207	8401	8885	8919	9206	9597	9615	9854	-528	969	10,9
136 Saarijärven seutukunta	8741	8104	7363	6897	7150	6840	6868	7152	7264	7286	7460	-1281	620	9,1
137 Viitasaaren seutukunta	6177	5721	5209	4869	4867	4558	4607	4697	4882	4932	5032	-1145	474	10,4
077 Hankasalmi	2038	1941	1763	1685	1733	1672	1671	1658	1661	1643	1711	-327	39	2,3
172 Joutsa	1863	1721	1568	1418	1442	1402	1379	1398	1415	1406	1463	-400	61	4,4
179 Jyväskylä	41944	39594	37028	33542	34273	34857	35527	37113	39480	40743	41685	-259	6828	19,6
180 Jyväskylän mlk	8059	7525	6714	6232	6362	6631	6892	7530	8090	8600	9187	1128	2556	38,5
182 Jämsä	7116	7006	6357	6054	6204	6191	6219	6348	6564	6498	6594	-522	403	6,5
183 Jämsänkoski	2819	2855	2884	2698	2763	2785	2751	2776	2704	2750	2823	4	38	1,4
216 Kannonkoski	649	569	501	459	458	424	417	438	467	532	546	-103	122	28,8
226 Karstula	2176	2040	1882	1809	1797	1707	1748	1814	1833	1850	1898	-278	191	11,2
249 Keuruu	5042	4610	4405	3974	4042	4101	4131	4187	4222	4216	4288	-754	187	4,6
256 Kinnula	763	722	630	589	614	567	573	572	616	585	609	-154	42	7,4
265 Kivijärvi	671	552	494	439	455	440	439	458	457	434	457	-214	17	3,9
275 Konnevesi	1179	1109	1014	938	918	851	854	872	911	912	946	-233	95	11,2
277 Korpilahti	1509	1460	1289	1195	1221	1223	1220	1214	1242	1254	1303	-206	80	6,5
291 Kuhmoinen	1142	1038	970	859	857	821	863	877	924	925	904	-238	83	10,1
312 Kyyjärvi	767	723	660	614	672	633	614	631	671	673	669	-98	36	5,7
410 Laukaa	5241	4938	4578	4463	4445	4460	4309	4598	4664	4650	4816	-425	356	8,0
415 Leivonmäki	531	509	485	441	435	386	405	378	382	382	347	-184	-39	-10,1
435 Luhanka	399	375	337	325	324	306	274	271	264	272	246	-153	-60	-19,6
495 Multia	777	753	676	580	570	545	545	504	529	504	531	-246	-14	-2,6
500 Muurame	2418	2151	2100	1942	2036	1962	2043	2202	2289	2332	2755	337	793	40,4
592 Petäjävesi	1242	1154	1008	960	981	929	911	912	969	969	1019	-223	90	9,7
601 Pihtipudas	2053	1896	1748	1663	1662	1566	1603	1639	1718	1739	1753	-300	187	11,9
633 Pylkönmäki	404	353	326	299	286	293	288	272	274	285	275	-129	-18	-6,1
729 Saarijärvi	4074	3867	3500	3277	3482	3343	3362	3539	3562	3512	3615	-459	272	8,1
770 Sumiainen	374	364	314	302	312	280	292	246	274	252	292	-82	12	4,3
774 Suolahti	2808	2656	2549	2250	2297	2544	2642	2708	2789	2808	2772	-36	228	9,0
850 Toivakka	775	770	704	683	664	627	656	651	662	680	689	-86	62	9,9
892 Uurainen	930	863	731	713	741	743	780	786	790	793	836	-94	93	12,5
931 Viitasaari	3361	3103	2831	2617	2591	2425	2431	2486	2548	2608	2670	-691	245	10,1
992 Äänekoski	6021	5844	5215	4717	4874	5210	5131	5380	5623	5643	5844	-177	634	12,2

Liite 3. Väestön ikärakenne v. 2000

VÄESTÖN IKÄRAKENNE 2000										
	0-14		%	15-64		%	65-		Työttömyysaste 1999*	Huoltosuhte 1999*
Keski-Suomi	263886	47546	18	175072	66,3	41268	15,6		19,4	1,6
Seutukunnat										
Jyväskylän sk	139242	25857	18,6	96251	69,1	17134	12,3		17,3	1,5
Jämsän sk	31250	5412	17,3	19890	63,6	5948	19,0		17,8	1,7
Kaakkaisen sk	14499	2343	16,2	8912	61,5	3244	22,4		17,6	2
Keuruun sk	17803	3024	17,0	11125	62,5	3654	20,5		17,9	1,8
Saarijärven sk	21905	3837	17,5	13678	62,4	4390	20,0		18,2	2
Viitasaaren sk	15257	2720	17,8	9507	62,3	3030	19,9		19,3	2
Äänekosken sk	23930	4353	18,2	15709	65,6	3868	16,2		18,1	1,6
Kunnat								2000e		2000
Hankasalmi	5745	980	17,1	3525	61,4	1240	21,6		23,5	2,1
Joutsa	4250	654	15,4	2662	62,6	934	22		16,6	1,9
Jyväskylä	78996	12736	16,1	56049	71	10211	12,9		20,5	1,5
Jyväskylän mlk	32472	7023	21,6	22015	67,8	3434	10,6		17	1,4
Jämsä	15537	2686	17,3	10073	64,8	2778	17,9		17,7	1,5
Jämsänkoski	7689	1403	18,2	4999	65	1287	16,7		21	1,7
Kannonkoski	1741	275	15,8	1006	57,8	460	26,4		20,6	2,4
Karstula	5137	849	16,5	3289	64	999	19,4		21	1,9
Keuruu	11870	1963	16,5	7576	63,8	2331	19,6		18,4	1,7
Kinnula	2117	435	20,5	1318	62,3	364	17,2		23,1	2,4
Kivijärvi	1610	319	19,8	957	59,4	334	20,7		27,2	2,6
Konnevesi	3217	547	17	1978	61,5	692	21,5		17,1	1,8
Korpilahti	5051	967	19,1	3028	59,9	1056	20,9		19,8	2
Kuhmoinen	2973	356	12	1790	60,2	827	27,8		22,2	1,9
Kyyjärvi	1793	319	17,8	1120	62,5	354	19,7		15,6	1,8
Laukaa	16548	3502	21,2	10807	65,3	2239	13,5		17,1	1,6
Leivonmäki	1200	172	14,3	726	60,5	302	25,2		21,1	2,1
Luhanka	936	117	12,5	528	56,4	291	31,1		13,2	2
Multia	2153	347	16,1	1215	56,4	591	27,5		22,8	2,3
Muurame	8101	1946	24	5408	66,8	747	9,2		14,5	2,3
Petäjävesi	3780	714	18,9	2334	61,7	732	19,4		22,3	1,9
Pihtipudas	5225	956	18,3	3246	62,1	1023	19,6		20,6	2
Pylkönmäki	1130	188	16,6	660	58,4	282	25		24,1	2,6
Saarijärvi	10494	1887	18	6646	63,3	1961	18,7		21,2	1,9
Sumiainen	1331	241	18,1	803	60,3	287	21,6		18,9	1,8
Suolahti	5624	942	16,7	3799	67,5	883	15,7		20,3	1,6
Toivakka	2368	420	17,7	1471	62,1	477	20,1		19,9	2
Uurainen	3125	650	20,8	1972	63,1	503	16,1		21,3	1,8
Viitasaari	7915	1329	16,8	4943	62,5	1643	20,8		20,4	2
Äänekoski	13758	2623	19,1	9129	66,4	2006	14,6		20,5	1,6

*Seutukunnittaiset työttömyysaste- ja huoltosuhtetiedot vanhalla seutukuntajaolla
Tilastokeskus

Liite 4. Väestöennuste alueittain vuoteen 2030

VÄESTÖENNUSTE ALUEITTAIN VUOTEEN 2030									
	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030	Muutos 2000-2030	Muutos % 2000-2030
13 Keski-Suomen maakunta	263886	265279	265389	264812	263443	261090	257426	-6460	-2,4
131 Jyväskylän seutukunta	139242	144436	147859	150115	151144	151063	149963	10721	7,7
132 Kaakkoisen Keski-Suomen sk	14499	13969	13523	13173	12917	12686	12407	-2092	-14,4
133 Keuruun seutukunta	17803	17355	16965	16622	16332	16067	15751	-2052	-11,5
134 Jämsän seutukunta	31250	30536	29936	29421	28963	28495	27924	-3326	-10,6
135 Äänekosken seutukunta	23930	23629	23328	23029	22711	22339	21887	-2043	-8,5
136 Saarijärven seutukunta	21905	20878	19989	19253	18672	18168	17649	-4256	-19,4
137 Viitasaaren seutukunta	15257	14476	13789	13199	12704	12272	11845	-3412	-22,4
077 Hankasalmi	5745	5591	5450	5334	5237	5147	5041	-704	-12,3
172 Joutsa	4250	4097	3967	3862	3791	3726	3642	-608	-14,3
179 Jyväskylä	78996	81513	82939	83895	84065	83623	82820	3824	4,8
180 Jyväskylän mlk	32472	34161	35412	36215	36721	36910	36724	4252	13,1
182 Jämsä	15537	15155	14826	14544	14296	14047	13744	-1793	-11,5
183 Jämsänkoski	7689	7537	7420	7304	7189	7070	6923	-766	-10,0
216 Kannonkoski	1741	1651	1575	1518	1477	1446	1419	-322	-18,5
226 Karstula	5137	4865	4637	4454	4303	4159	4008	-1129	-22,0
249 Keuruu	11870	11483	11173	10914	10696	10496	10260	-1610	-13,6
256 Kinnula	2117	1963	1826	1719	1639	1573	1508	-609	-28,8
265 Kivijärvi	1610	1504	1427	1360	1309	1271	1234	-376	-23,4
275 Konnevesi	3217	3128	3029	2935	2855	2785	2716	-501	-15,6
277 Korpilahti	5051	4954	4860	4780	4716	4654	4581	-470	-9,3
291 Kuhmoinen	2973	2890	2830	2793	2762	2724	2676	-297	-10,0
312 Kyyjärvi	1793	1640	1520	1429	1362	1306	1254	-539	-30,1
410 Laukaa	16548	16713	16828	16878	16915	16897	16754	206	1,2
415 Leivonmäki	1200	1146	1111	1082	1066	1052	1034	-166	-13,8
435 Luhanka	936	852	785	735	696	661	630	-306	-32,7
495 Multia	2153	2074	2001	1934	1881	1834	1791	-362	-16,8
500 Muurame	8101	8863	9449	9876	10175	10358	10407	2306	28,5
592 Petäjävesi	3780	3798	3791	3774	3755	3737	3700	-80	-2,1
601 Pihtipudas	5225	5007	4815	4642	4485	4339	4194	-1031	-19,7
633 Pylkönmäki	1130	1087	1052	1027	1010	996	978	-152	-13,5
729 Saarijärvi	10494	10131	9778	9465	9211	8990	8756	-1738	-16,6
770 Sumiainen	1331	1285	1241	1200	1171	1146	1119	-212	-15,9
774 Suolahti	5624	5366	5177	5026	4890	4755	4610	-1014	-18,0
850 Toivakka	2368	2283	2210	2160	2127	2100	2060	-308	-13,0
892 Uurainen	3125	3186	3231	3251	3268	3275	3258	133	4,3
931 Viitasaari	7915	7506	7148	6838	6580	6360	6143	-1772	-22,4
992 Äänekoski	13758	13850	13881	13868	13795	13653	13442	-316	-2,3

Liite 5. Ostosuskollisuus % ja ketjuihin kuuluvat erikoiskaupat (kpl)

OSTOUSKOLLISUUS %, KETJUIHIN KUULUVAT ERIKOISKAUPAT kpl										
Palveluverkko 2000		Keski-suomalainen 10.3.2002, ketjuihin kuuluvat erikoiskaupat								
Päivittäist.	Erikoist.	Vaate	Silmäl.	Kenkä	Kodink.	Matkap.	Urheilu	Paperi- ym	Maali- ja tapetti	Huonek.
Ostouskollisuus %		lukumäärä								
Hankasalmi	>90		1							1
Joutsa	98	55		1		1				
Jämsä	73	76	2	3		1		2	1	1
Jämsänkoski	82	7		1	1			2		
Kannonkoski	88	3								
Karstula	94	58	1	1						
Keuruu	96	74	1	2	1	1	1	1	1	1
Kinnula	>90									
Kivijärvi	88	31								
Konnevesi	90	27								
Korpilahti	76	17								
Kuhmoinen	94	37								
Kyyjärvi	77	24								
Laukaa	72	17	1	1			1		1	
Leivonmäki	<90									
Luhanka	<90									
Multia	<90									
Muurame	<90									
Petäjävesi	>90									
Pihtipudas	97	65		1		1				
Pylkönmäki	47	2								
Saarijärvi	97	69	1	2	1	1	1	1	1	1
Sumiainen	71	5								
Suolahti	90	30		1		2				
Toivakka	<90									
Uurainen	73	9								
Viitasaari	>90			1	1	1		1	1	1
Äänekoski	97	70	2	2	1	1	3	1	1	1

Lähde: Keski-Suomen kaupallinen palveluverkko 2000 (tyhjästä soluista ei yhteenvedotietoa erikoistavara-kaupasta) ja Keski-suomalainen 10.3.2002